

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Leon Božić

HOMOFOBIA I SEKSIZAM U TELEVIZIJSKOJ SERIJI
‘EMPIRE’

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

HOMOFOBIA I SEKSIZAM U TELEVIZIJSKOJ SERIJI 'EMPIRE'

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Marijana Grbeša - Zenzerović
Student: Leon Božić

Zagreb
svibanj, 2017.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad *Homofobija i seksizam u televizijskoj seriji 'Empire'*, koji sam predao na ocjenu mentorici doc. dr. sc. Marijani Grbeši - Zenzerović, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu

Leon Božić

1. Sadržaj

1. Sadržaj	4
2. Uvod	5
2.1. Što je homofobija?	7
2.2. Što je seksizam?	13
2.3. Što je analiza diskursa?	18
2.4. Zašto analiza fikcije?	23
3. Analiza diskursa: homofobija u televizijskoj seriji ‘Empire’	27
4. Analiza diskursa: seksizam u televizijskoj seriji ‘Empire’	32
5. Zaključak	36
6. Literatura	38
7. Prilozi	46
8. Sažetak i ključne riječi	47

2. Uvod

Opća deklaracija o ljudskim pravima prepuna je članaka koji ljudsku vrstu, među ostalim, brane od diskriminacije, mučenja i kažnjavanja te ponižavajućem ophođenju, a jamče joj život, slobodu, sigurnost i jednakost pred zakonom, pravo na mir i slobodu kretanja (Opća deklaracija o ljudskim pravima, Ujedinjeni narodi, 1948.). Istovremeno, unatoč svom političkom, društvenom i tehnološkom napretku (zapadnjačkog) društva od 1948. godine, kada je Opća deklaracija o ljudskim pravima nastala, slučajevi kršenja temeljnih ljudskih prava i dalje svakodnevno zaokupljaju medijski prostor, a upitno je za koliko njih nikada ne saznamo.

Polazište ovog rada je u ideji o povezanosti i sličnosti homofobije i seksizma – u davanju rodni uloga ljudima od trenutka rođenja (na primjer, plava boja i auti za muško dijete, odnosno ružičasta boja i lutke za žensko dijete), u etiketiranju ljudi prema njihovoj “muževnosti” ili “ženstvenosti”. Definicija muževnosti i ženstvenosti mijenja se kako to odgovara heteronormativnim standardima u danom trenutku, ali uvijek ostaje slična: “ženstven” muškarac ili muško dijete je ono koje je emotivnije ili ima druge, nestandardno muške, interese. Zbog toga je prozvan “curicom”, jer samo se za žene očekuje da su “slabe” ili pak “pederom”, neovisno o njegovoj seksualnoj orijentaciji. “Muževna” žena nije poželjna u svijetu muškaraca jer nije muškarac, a nije ni žena kakvu očekuju, te ju često uvredljivo prozivaju “lezbom”, bez obzira na njenu seksualnu orijentaciju.

Možemo zaključiti da je društvo u kojem živimo heteronormativno i vođeno heteroseksualnim, najčešće bijelim, muškarcem. On bira tko može biti prihvaćen u društvo i kada, te odlučuje o posljedicama koje snose oni koji se ne uklapaju.

O mizoginiji i seksizmu i kako su povezano s homofobijom te o rodni ulogama pisao je Tihomir Babić u svojoj kolumni za hrvatski LGBT *news* portal, CRoL.hr, “Biti peder u svakom smislu (osim karakterno): No. 34: Pederi i feminizam”. Ističe kako je mizoginija, mržnja prema ženama, ujedno i glavni pokretač homofobije.

“Zanimljiv odabir riječi, zar ne? (...) Kad si mali, tako je lako biti dječak, a biti curica. Dovoljno je da nekoga ošamariš kad te napadne, tučeš se kao curica. Dovoljno je da te ne zanima nogomet, curica si. Ako te netko pogodi balonom punjenim vodom, a ti *zavrištiš* u vrlo visokom registru, pogađate, curica si. Ako naučiš voziti bicikl bez pomoćnih kotača čak godinu dana nakon svojih vršnjaka, curica si. Jer samo curice s pet godina još uvijek trebaju pomoćne kotače.

Vjerojatno su svi feminizirani pederi kao djeca bili nazivani curicama. I meni su često dobacivali da sam curica. Samo zato što sam (bio) emotivan. Ili zato što sam bio povučen i tih. Ili nisam imao najboljeg prijatelja, nego najbolju prijateljicu. Naravno, to su sve ženska obilježja. Ako si muškarac, tvoja je uloga da budeš emotivno čvrst, glasan i

dominantan, u čoporu tebi sličnih. To je uloga muškarca. Uloga žene je da bude povučena i tiha. Čak i kad je djevojčica. Razlozi zbog kojih netko u djetinjstvu biva nazivan curicom u pravilu govore dosta o tome kako društvo vidi ženu. I kako tu ideju prenosi na buduće naraštaje. Jer, curicom biva nazivan onaj koji je slab, boležljiv, nesiguran, emotivan, nesposoban i nesamostalan.”¹ (Babić, 2017).

U nastavku ovog rada objasniti će se pojmovi homofobija i seksizam te analiza diskursa kao metoda istraživanja. Ona će se koristiti za analizu fikcije čime će se pokušati vidjeti kakva je reprezentacija homoseksualnih i ženskih osoba u televizijskoj seriji *Empire* te utvrditi može li se fikcijom pokušati utjecati na promjenu javnog mnijenja, u ovom slučaju o homoseksualcima i ženama. Pokušat će se odgovoriti na pitanje koliko je Hollywood efikasan kad je u pitanju širenje tolerancije u društvu te provjeriti na koji način se to može postići. Rad se sastoji od uvoda koji objašnjava pojmove homofobije i seksizma te analizu diskursa kao metodu istraživanja i fikciju kao predmet istraživanja. Nakon toga slijedi samo istraživanje u kojem se čitatelja upoznava s istraživanim likovima u scenama koje ih definiraju na samom početku serije.

¹ Babić, Tihomir (2016) Biti peder u svakom smislu (osim karakterno) No. 34: Peder i feminizam, CroL.hr 7. studenog 2016, <http://www.crol.hr/index.php/zivot/8291-biti-peder-u-svakom-smislu-osim-karakterno-no-34-peder-i-feminizam>, Pristupljeno 2. lipnja 2017.

2.1. Što je homofobija?

Prema Oxfordovom rječniku, “homofobija (eng. *homophobia*, od grč. *homós* što znači isti i *phóbos* što znači strah) je mržnja ili predrasuda prema homoseksualnim ljudima”² (OxfordDictionaries.com, 2017). *Zagreb Pride* definira je kao “iracionalan strah, mržnju, predrasude ili diskriminacija prema homoseksualnim i biseksualnim osobama (LGB osobama), uključujući osobe koje su tako percipirane”³ (Zagreb-Pride.net, 2017).

Pojam je to skovan ne tako davne 1965. godine, a osmislio ga je američki psiholog George Weinberg. Pojam homofobija tek se 1969. godine prvi put spominje u tisku – 23. svibnja u američkom pornografskom magazinu *Screw* kako bi se opisao strah heteroseksualnih muškaraca da će drugi ljudi za njih misliti da su *gay*. Nekoliko mjeseci kasnije pojam je korišten i u američkom magazinu *Time*.

Kao što je već spomenuto, homofobija je usmjerena prema ljudima neheteroseksualne orijentacije, poznatijima pod kraticom LGBT. Kratica LGBT označava grupu koja objedinjuje lezbijke, *gay*, biseksualne i transrodne ljude. Danas je poznata i pod kraticom LGBTI kojom se obuhvaćaju i interspolni ljudi (koji se na neki način ne uklapaju u strogo muška ili ženska tijela), ali i pod kraticom LGBTIQ. Njome se obuhvaća i *queer* osobe (ranije je to bio pogrđan naziv za homoseksualne osobe, a danas obuhvaća LGBT osobe te heteroseksualne osobe koje ne prihvaćaju heteronormativnost i patrijarhalno društvo) te *questioning* osobe, to jest osobe koje nisu sigurne u svoju seksualnost. U nastavku teksta, osim u slučajevima citiranja, koristit će se kratica LGBT, isključivo zbog jednostavnost, a ne zbog autorovih osobnih stavova budući da se zalaže za inkluzivnost.

Diskriminacija prati LGBT zajednicu kroz povijest sve do suvremenog svijeta. Tijekom Drugog svjetskog rata, među milijunima žrtvama holokausta nalazili su se i pripadnici LGBT zajednice, a danas im, među ostalim gradovima, u centru Amsterdama stoji spomenik pod nazivom *Homomonument*. Homoseksualnost je u mnogim zemljama bila kažnjiva zatvorom – tek je 1967. dekriminalizirana u Ujedinjenom Kraljevstvu, a iako na Zapadu to više nije slučaj, u ponekim zemljama Bliskog Istoka se i dalje tretira kao zločin kažnjiv zakonom. U svibnju 2017. godine

² OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/homophobia>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

³ Zagreb-Pride.net (2017) Terminologija, <http://www.zagreb-pride.net/hr/terminologija/>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

odjeknula je vijest o dvojici muškaraca koji su u Indoneziji osuđeni na javno batinanje štapom nakon što su ih susjedi ulovili u spolnom snošaju⁴ (BBC.co.uk, 2017), a prema istraživanjima koje je prenio Washington Post u lipnju 2016. godine, u deset zemalja svijeta homoseksualnost je kažnjiva smrću⁵ (Bearak i Cameron, 2016).

Za suvremen primjer na Zapadu dovoljno je spomenuti napad 12. lipnja 2016. godine u *gay* klubu *Pulse* u gradu Orlando u Floridi, Sjedinjene Američke Države (SAD). To je do sad najsmrtonosniji takav napad u SAD-u, u kojem je ubijeno pedeset osoba, a istraživala se povezanost s terorističkim skupinama budući da je počinitelj zločina proglasio vjernost Islamskoj državi (*Islamic State of Iraq and the Levant*, poznatij kao ISIS odnosno ISIL)⁶ (Alvarez i Pérez-Peña, 2016).

Diskriminacija protiv LGBT zajednice očituje se i kroz visoku stopu samoubojstava. *The Trevor Project*, američka “nacionalna organizacija koja pruža intervenciju i prevenciju samoubojstava kod mladih lezbijki, gayeva, biseksualaca, transrodnih i *questioning* (LGBTQ) u dobi od 13 do 24 godine”⁷ (TheTrevorProject.org, 2017) prenosi istraživanje prema kojem je samoubojstvo drugi vodeći uzrok smrti među mladima od 10 do 24 godine (CDC i NCIP, 2010), a stopa samoubojstava četiri je puta veća kod LGB mladeži i dva puta veća kod *questioning* mladeži nego kod heteroseksualne mladeži (CDC, 2016). BBC prenosi porazne rezultate istraživanja humanitarne organizacije za pomoć LGBT zajednici *Metro*. Na temelju sedam tisuća ispitanika u dobi od 16 do 24 godine u Ujedinjenom Kraljevstvu otkrili su da je:

- “42 posto mladih LGBT ljudi tražilo medicinsku pomoć zbog tjeskobe i depresije
- 52 posto mladih LGBT ljudi izvijestilo o samoozljeđivanju sada ili u prošlosti
- 44 posto mladih LGBT ljudi razmatralo samoubojstvo”⁸ (Harvey, 2014)

Diskriminacija i ograničavanje ljudskih prava manifestiraju se kroz mnogobrojne slučajeve, pa tako i kroz otmice i ubojstva *gay* muškaraca u Čečeniji, republici unutar Ruske Federacije. Ruske novine *Novaya Gazeta* 1. i 4. travnja 2017. godine objavile su reportažu o otmicama, mučenju i ubojstvima

⁴ BBC.co.uk, Indonesian men caned for gay sex in Aceh, BBC.co.uk 23. svibnja 2017., <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-39996224>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

⁵ Bearak, Max i Cameron, Darla (2016) Here are the 10 countries where homosexuality may be punished by death, WashingtonPost.com 16. lipnja 2016., <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/06/13/here-are-the-10-countries-where-homosexuality-may-be-punished-by-death-2/>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

⁶ Alvarez, Litzette i Pérez-Peña, Richard (2016), Orlando Gunman Attacks Gay Nightclub, Leaving 50 Dead, NewYorkTimes.com, 12. lipnja 2016., https://www.nytimes.com/2016/06/13/us/orlando-nightclub-shooting.html?_r=0, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

⁷ TheTrevorProject.org (2017) About <http://www.thetrevorproject.org/section/about>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

⁸ Harvey, Declan (2014) Higher suicide risk for young gay and lesbian people, BBC.co.uk 13. siječnja 2014., <http://www.bbc.co.uk/newsbeat/article/25711600/higher-suicide-risk-for-young-gay-and-lesbian-people>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

gay muškaraca u tajnom zatvoru unutar čečenskog grada Arguna⁹ (Milashina, Gordienko, NovayaGazeta.ru, 2017). Nakon objave, reportažu su preuzeli strani i hrvatski mediji, a Amnesty International pokrenuo je peticiju protiv zločina kojom su do trenutka pisanja prikupili preko 180 tisuća potpisa¹⁰ (Amnesty.org.uk, 2017). “Čečenija je pred Međunarodnim kaznenim sudom optužena za genocid nad homoseksualcima”¹¹ (Ž.L., 2017), prenosi hrvatski portal Index. Istovremeno čečenski vođa Ramzan Kadyrov tvrdi da među pravim čečenskim narodom ne postoje homoseksualci¹² (Oppenheim, 2017).

Za vrijeme pisanja ovog teksta, organizacija Human Rights Watch objavila je novi izvještaj¹³ (Vasilyeva, 2017) kojim potvrđuje da se ilegalno u zatočeništvu nalazi još žrtava, a niti oni na slobodi nisu u sigurnosti, unatoč tome što je vijest odjeknula diljem svijeta. Internetska stranica Queerty prenijela je nove izvještaje ruskih novina Novaya Gazeta prema kojima je do sada u Čečeniji ubijeno 26, a zatvoreno sto gay i biseksualnih muškaraca. Istovremeno čečenske vlasti obiteljima poručuju: “Ubijte svoje gay sinove ili ćemo ih mi”¹⁴ (de Koff i CrimeRussia.com, 2017).

Iako u Hrvatskoj nisu zabilježeni ovakvi radikalni slučajevi nasilja, bitno je spomenuti incidente koji su se dogodili i zapitati se o onima koji nikada nisu prijavljeni ili na koje se nije reagiralo. U svibnju 2017. godine, Ante Beus, LGBT aktivist iz Splita, objavio je kako tuži “državu Europskom sudu za ljudska prava zbog povrijeđenih prava zajamčenih Europskom konvencijom o zaštiti

⁹ Milashina, Elena (2017) How ambitious known LGBT activist in Chechnya awakened terrible ancient custom, NovayaGazeta.ru 1. travnja 2017., <https://www.novayagazeta.ru/articles/2017/04/01/71983-ubiystvo-chesti>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Milashina, Elena i Gordienko, Irina (2017) Massacre of Chechen gays (18+), NovayaGazeta.ru 4. travnja 2017, <https://www.novayagazeta.ru/articles/2017/04/04/72027-raspravu-nad-chechenskim-geyami-publikuem-svidetelstva>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

¹⁰ Amnesty International UK (2017) CHECHNYA: STOP ABDUCTING AND KILLING GAY MEN, Amnesty.org.uk 2017., <https://www.amnesty.org.uk/actions/stop-abducting-and-killing-gay-men-chechnya>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

¹¹ Ž. L. (2017) Čečenija optužena za genocid nad homoseksualcima, Index.hr 17. svibnja 2017., <http://www.index.hr/vijesti/clanak/cecenija-optuzena-za-genocid-nad-homoseksualcima/970809.aspx>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

¹² Oppenheim, Maya (2017) Chechen leader Ramzan Kadyrov claims no gay people exist in region just fake Chechens, independent.co.uk 7. svibnja 2017., <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ramzan-kadyrov-chechen-leader-no-gay-people-just-fake-chechens-a7722246.html>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

¹³ Vasilyeva, Nataliya (2017) “They Have Long Arms and They Can Find Me”: Anti-Gay Purge by Local Authorities in Russia’s Chechen Republic, HRW.org 26. svibnja 2017., <https://www.hrw.org/report/2017/05/26/they-have-long-arms-and-they-can-find-me/anti-gay-purge-local-authorities-russias>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

¹⁴ de Koff, Derek (2017) Russian newspaper reports 26 gay men have been murdered in Chechnya’s antigay purge, Queerty.com 25. svibnja 2017., <https://www.queerty.com/russian-newspaper-reports-26-gay-men-murdered-chechnyas-antigay-purge-20170525>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

CrimeRussia.com (2017) Sweeping purge against gays in Chechnya: People killed, CrimeRussia.com 1. travnja 2017., <https://en.crimerrussia.com/gromkie-dela/sweeping-purge-against-gays-in-chechnya-people-killed/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

ljudskih prava”¹⁵, spominjući kako su ga napali najmanje dvadeset puta, tukli ga i prijetili klanjem što je prijavio policiji. Međutim, bez uspjeha i uz samo jednog osuđenika na Prekršajnom sudu, prenosi Net.hr (Net.hr, 2017).

Diskriminacija u Hrvatskoj dovela je do još jedne tužbe, prve ovakve za državu - muški *gay* par tuži Republiku Hrvatsku na Upravnom sudu Republike Hrvatske “zbog diskriminacije homoseksualnog para u životnom partnerstvu (...) nakon što im je odbijen pristup sustavu posvajanja”¹⁶, prenio je Jutarnji list (Jutarnji.hr, 2017).

U veljači 2017. godine, u zagrebačkom noćnom klubu *Super Super* održavala se LGBT zabava na kojoj je bačen suzavac¹⁷ (CroL.hr, 2017). U službenom priopćenju Vlade Republike Hrvatske navedeno je kako će se “suprotstaviti svakom obliku nasilja i govora mržnje, rasne, vjerske i spolne diskriminacije u borbi za jednakost, ljudsko dostojanstvo i sigurnost svih naših građana.”¹⁸ Međutim, u priopćenju nije spomenuta LGBT zajednica niti suprotstavljanje diskriminaciji na temelju rodnog identiteta ili spolne, to jest, seksualne orijentacije.

No diskriminacija se ne manifestira samo kroz nasilje već i kroz kršenje ljudskih prava. Tako je u veljači 2017. godine, nedugo nakon napada na noćni klub *Super Super*, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Višnja Ljubičić, za Novi list izvijestila je kako je “Hrvatska je na samom vrhu Europske Unije po broju LGBT osoba koje su zbog svoje spolne orijentacije ili rodnog identiteta doživjele neki oblik nasilja”¹⁹ (Pavelić, 2017). Novi list prenio je tad i rezultate istraživanja iz 2015. godine koje su proveli GOOD inicijativa, GONG i Institut za društvena istraživanja, a prema kojima “48 posto srednjoškolaca homoseksualnost smatra poremećajem ili bolešću, dok polovina srednjoškolaca smatra da bi LGBT osobama ‘trebalo zabraniti javne istupe

¹⁵ Danas.hr (2017) POTRESNA ISPOVIJEST: KAKO JE BITI GAY U DALMACIJI: ‘Napali su me najmanje 20 puta, tukli me i prijetili klanjem, ali policiju nije briga’, Net.hr 17. svibnja 2017., <http://net.hr/danas/hrvatska/bit-gej-u-dalmaciji-napali-su-me-najmanje-20-puta-tukli-me-i-prijetili-klanjem-ali-policiju-nije-briga/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

¹⁶ Jutarnji list (2017) BORBA ZA PRAVA: ‘ŽELIMO BITI RODITELJI, A NE DAJU NAM DA POSVOJIMO DIJETE’: Josip je diplomirani inženjer brodogradnje, Marko je diplomirao na Filozofskom. Tuže državu, Jutarnji.hr 11. svibnja 2017., <http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zelimo-biti-roditelji-a-ne-daju-nam-da-posvojimo-dijete-josip-je-diplomirani-inzenjer-brodogradnje-marko-je-diplomirao-na-filozofskom-tuze-drzavu/6038014/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

¹⁷ CroL/N1 (2017) Napad na LGBT party u Zagrebu: spavaš li mirno Hrvatska, spavaš li mirno Plenkoviću?, CroL.hr 12. veljače 2017., <http://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/8452-napad-na-lgbt-party-u-zagrebu-spavas-li-mirno-hrvatska-spavas-li-mirno-plenkovicu>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

¹⁸ Vlada Republike Hrvatske (2017) Priopćenje za javnost: Vlada Republike Hrvatske najoštrije osuđuje jutrošnji incident u zagrebačkom noćnom klubu u Trnju, Vlada.gov.hr 12. veljače 2017., <https://vlada.gov.hr/vijesti/priopcenje-za-javnost-20145/20145>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

¹⁹ Pavelić, Boris (2017) Negativna društvena klima: Netolerantni: Pola srednjoškolaca smatra homoseksualnost poremećajem ili – bolešću, Novi list 21. veljače 2017., <http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Netolerantni-Pola-srednjoskolaca-smatra-homoseksualnost-poremecajem-ili-bolescu>, pristupljeno 26. svibnja 2017.

jer time loše utječu na mlade'. Gotovo trećina, 29 posto, smatra da LGBT osobama treba zabraniti rad s djecom, dok dvije trećine, 65 posto, drži da LGBT osobe ne trebaju javno isticati svoju seksualnu orijentaciju." Osim toga, "istraživanje koje je u nekoliko zemalja provelo Međunarodno udruženje LGBT osoba, ILGA, pokazalo je kako devet posto Hrvata smatra da bi homoseksualizam trebalo kriminalizirati, dok bi se četvrtina ispitanika, 25 posto, 'osjećala loše' kad bi za susjeda imali LGBT osobu" (Pavelić, 2017).

Neprijateljstvo i diskriminacija prema LGBT zajednici pokazana je i statistički kroz istraživanje koje je provela organizacija International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association Europe (ILGA-Europe), a objavljeno je putem internetske stranice Rainbow-Europe.org. "Rainbow Europe je jedinstveni virtualni pokazatelj stanja pravne, političke i društvene situacije LGBTI populacije u Europi. (...) ILGA-Europe svoje ocjene temelji na tomu kako zakoni i politike svake od zemalja utječu na živote LGBTI ljudi, pa je mjesto određene države u ukupnom poretku zapravo rezultat zakonskih standarda koji se uspoređuju s drugim europskim susjedima. Svih 49 europskih zemalja boduje se na skali između 0 posto (teška kršenja ljudskih prava, diskriminacija) i 100 posto (poštivanje ljudskih prava, potpuna ravnopravnost). Ovogodišnja je novost ta da ILGA-Europe u poglavlju za svaku od država navodi i preporuke"²⁰ (I.To., 2017), objašnjava LGBT news portal CroL.hr.

ILGA-Europe tako Hrvatskoj savjetuje:

- "Aktivnu implementaciju postojećeg akcijskog plana za ravnopravnost (...)
- Zamjenu postojećeg pravnog okvira za legalno prepoznavanje roda novom legislacijom koja osigurava da je proces osnovan na osobnom odabiru (...)
- Zabranu medicinske intervencije na interspolnim maloljetnicima kada intervencija nije od medicinske nužnosti i može biti izbjegnuta ili odgođena do kada osoba može osigurati informirani pristanak" (ILGA-Europe, 2017).

Unatoč borbi s diskriminacijom, ekstremnom desničarskom politikom te religijskim neodobravanjem, svjetska LGBT zajednica ne posustaje već se bori za nove promjene. Preko dvadeset zemalja svijeta (većinom europske zemlje te cijeli SAD) legaliziralo je istospolne

²⁰ I.To. (2017) Dugina mapa Europe: Hrvatska i dalje u slobodnom padu, CroL.hr 17. svibnja 2017., <http://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/8616-dugina-mapa-europe-hrvatska-i-dalje-u-slobodnom-padu>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

brakove²¹ (Waxman, 2017), a od 24. svibnja 2017. popisu se priključio i Tajvan – prva zemlja u Aziji koja je to napravila. Iako LGBT parovima nije u svim zemljama omogućeno posvajanje djece, aktivno se radi i na toj inicijativi, a zloglasni zakon američke vojske *Don't ask, don't tell* koji je LGBT vojnicima branio služenje u vojsci opovrgnut je 20. rujna 2011. godine²² (HRC.org, 2017).

²¹ Waxman, Olivia B. (2015) 21 Other Countries Where Same-Sex Marriage Is Legal Nationwide, Time.com 26. lipnja 2015., <http://time.com/3937766/us-supreme-court-countries-same-sex-gay-marriage-legal/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

²² Human Rights Campaign (2011) Repeal of “Don't Ask, Don't Tell”, HRC.org 2011.,<http://www.hrc.org/resources/the-repeal-of-dont-ask-dont-tell>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

2.2. Što je seksizam?

Prema Oxfordovom rječniku, seksizam je “predrasuda, stereotipiziranje ili diskriminacija, tipično protiv žena, na temelju spola”²³ (OxfordDictionaries.com, 2017). Bitan je još jedan blizak pojam – mizoginija, definirana kao “mržnja, prezir i ukorijenjene predrasude prema ženama”²⁴ (en. misogyny, od grčkog *misos* što znači mržnja i *gune* što znači žena) (OxfordDictionaries.com, 2017). Prema Fredu R. Shapiru, uredniku knjige *The Yale Book of Quotations*, termin seksizam najvjerojatnije je skovan “5. studenog 1965. za vrijeme ‘Student-Faculty Forum’ na Franklin and Marshall koledžu” (Rubenstein, 2017), a iskoristila ga je Pauline M. Leet u svom govoru ‘Žene i studenti’ (eng. *Women and the Undergraduate*) gdje ga je usporedila s rasizmom:

“Kada kažete... da budući da manje žena piše dobru poeziju to opravdava njihovo potpuno isključenje, zauzimate poziciju analognu rasističkoj — mogu vas u tom slučaju nazvati ‘seksistom’... I rasisti i seksisti se ponašaju kao da se sve što se dogodilo nije uistinu dogodilo, i oboje donose odluke i zaključke o nečijoj vrijednosti referirajući se na faktore koji su u oba slučaja irelevantni” [Leet (1965) u Shapiro, 1985:6].

Pojam “seksizam” prvi put se u tisku pojavila više od tri godine kasnije, 15. studenog 1968. u *Vital Speeches of the Day* u tekstu *On Being Born Female* autorice Caroline Bird. Koristeći frazu, Bird “ju je proširila; istovremeno ju je eksplicitno povezala s aktom osuđivanja osobe na temelju njihovog spola te naglasila hijerarhijsku neravnotežu govoreći kako je seksizam pomogao zadržati moć u rukama onih koji je već imaju”²⁵ (Rubenstein, 2007).

Shapiro je zabilježio i prvi put kada se riječ seksizam pronašla u tiskovini. Koristila ju je Caroline Bird u svom eseju “On Being Born Female” koji je 15. studenog 1968. izdan u magazinu *Vital Speeches of the Day*.

“U inozemstvu smatraju da smo na mnogo načina seksistička zemlja. Seksizam je osuđivanje ljudi prema njihovom spolu onda kada spol nije bitan. Seksizam se namjerno rimuje s rasizmom. Oba su se koristila za zadržavanje moći koje su na vlasti. Žene su seksistice toliko često koliko i muškarci. Žene koje dobiju dobar posao uspjele su to nadmašujući

²³ OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/sexism>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

²⁴ OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/misogyny>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

²⁵ Rubenstein, Andrea (2007) *Feminism Friday: The origins of the word “sexism”*, FinallyFeminism101.wordpress.com 19. listopada 2007., <https://finallyfeminism101.wordpress.com/2007/10/19/feminism-friday-the-origins-of-the-word-sexism/>, Pristupljeno 28. svibnja 2007.

seksizam. Uvjerivši šefa da je ženska intuicija potrebna. Ili da žene posvećuju više pažnje detaljima. Znaju da to nije tako, ali koriste seksističke argumente kako bi zaobišle predrasude.

Je li seksistički upitati: 'Bi li žena ikada mogla biti predsjednica?' U Indiji to ne pitaju jer imaju ženu kao voditeljicu. To pitanje je poput pitanja: 'Biste li željeli da se vaša kćer uda za crnca?'. Sad kada vaša kćer to može napraviti, ne pitate to.

Je li seksistički upitati: 'Što žena može napraviti da zaustavi nasilje u Americi?' Žene nisu ništa bolje od muškaraca, hvala Bogu, i seksistički je zahtijevati da oplemene čitavu populaciju.

Seksizam je imao smisla onda kada je jedini način da žena preživi bio da postane supruga, a biti suprugom podvrgnulo ju je rizicima trudnoće kroz sve fertile godine. Ali to nema smisla dok žena ima kontrolu nad trudnoćom." (Rubenstein, 2007).

Ženska prava umanjivana su još od začetaka agrikulture i sjedilačkog načina života kada je ustanovljen koncept prema kojem jedan spol, muški, ima prednost (Stearns, 2007). Kroz povijest zapadnjačke kulture žene su podvrgavane raznim oblicima kažnjavanja zbog toga što su, ni više ni manje, nego žene. Tako su bile meta lova na vještice između 15. i 18. stoljeća, a već se desetljećima bore za pravo glasovanja, za pravo na zapošljavanje te jednaku plaću kao i muški kolege, pravo na legalni abortus te protiv svih oblika silovanja.

Pokazatelj da su ženska prava relativno novi pojam je činjenica da je u Švicarskoj Konfederaciji pravo glasovanja na saveznim izborima ženama omogućeno tek nakon referenduma 1971. godine, ali tek je nedavne 1991. godine, nakon odluke Saveznog Vrhovnog suda Švicarske, žensko pravo na glasovanje postalo neograničeno u cijeloj Švicarskoj (CEDAW, UN.org, 2003).

Iz borbe za ženska prava stvoren je pojam i pokret feminizam, prema Oxfordovom rječniku definiran kao "zalaganje za zaštitu ženskih prava na temelju jednakosti spolova"²⁶ (OxfordDictionaries.com, 2017). Feministički pokret zalaže se za sva ženska prava koja su redovito narušavana, počevši od prava na glasovanje, pa do prava na zapošljavanje, jednaku plaću kao muškarci, ali i vlast nad vlastitim tijelom u kontekstu abortusa, silovanja, seksualnog uznemiravanja i nasilja u obitelji. (Wikipedia, 2017 prema Echols, 1989).

U današnje, moderno doba, seksizam se preselio i na digitalnu platformu pa tako svjedočimo *online* seksualnom uznemiravanju, pozivima na silovanje, *cyberbullyingu* i tako zvanom *slutshamingu* (javnom sramoćenju žena za koje se smatra da su promiskuitetne, dok isti standardi ne vrijede za muškarce).

²⁶ OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/feminism>, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

“25. kolovoza 2015. godine, 23-godišnja žena iz Australije, Olivia Melville, postala je žrtva *online* zlostavljanja nakon što je stranac napravio snimku zaslona njenog profila na aplikaciji za upoznavanje *Tinder* i objavio ju na svom *Facebook* profilu.” (Jane, Emma A. 2017: 1), nadodavši kako ona nije otmjena budući da je na profilu napisala provokativan stih kanadskog rappera Drakea o djevojci s apetitom za seks i hranu: “Tip cure koji će ti pušiti dok ne presušiš i onda otići s tobom na ručak.”

Facebook prijatelji tog muškarca, Chrisa Halla, snimku zaslona popratili su ponižavajućim komentarima o Melville, nazivajući je odvratnom, droljom i kujom te pišući kako zaslužuje biti silovana. Melville je saznala za tu objavu na Facebooku te ju je podijelila na svom profilu nakon čega je zaprimila prijetnje silovanjem i smrću (Jane, 2017).

Iste godine, Ujedinjeni narodi izdali su izvještaj o porastu *cyber* nasilja protiv žena i djevojaka te upozorili na to kao potencijalno velik globalni problem s važnim negativnim posljedicama. (Jane, E. A. 2017: 2).

Online problem potvrđen je i novim izvještajem britanske *Royal Society for Public Health* (RSPH) i *Young Health Movement* (YHM) nazvanim *#StatusOfMind*. Društvena mreža Instagram je proglašena je najlošijom za mentalno zdravlje mladih ljudi. Naime, cilj izvještaja bio je “istražiti pozitivne i negativne efekte društvenih mreža na zdravlje mladih ljudi, uključujući rang listu društvenih mreža prema njihovom utjecaju na zdravlje mladih ljudi”²⁷ (RSPH.org.uk, 2017). Jedan od sudionika istraživanja izjavljuje je: “Zbog Instagrama se djevojke i žene osjećaju kao da njihova tijela nisu dovoljno dobra bez filtera te uređuju svoje fotografije kako bi izgledale ‘savršeno’”²⁸ (Broadband Commission, UNwomen.org, 2015).

No ženska prava nisu predmetom diskriminacije samo u inozemnim društvima, a niti samo na *online* platformama. Naime, debata oko ženskih prava u Hrvatskoj podigla je na noge feminističke udruge i javnost te u 2017. godini rezultirala, među ostalim, i maršem za ženska prava.

Marš je održan 8. ožujka 2017. godine, na Međunarodni dan žena, a organizirao ga je FAKTIV, hrvatski “feministički kolektiv čije područje djelovanja obuhvaća borbu za radnička i socijalna

²⁷ Royal Society for Public Health (2017) Instagram ranked worst for young people’s mental health, RSPH.org 19. svibnja 2017., <https://www.rsph.org.uk/about-us/news/instagram-ranked-worst-for-young-people-s-mental-health.html>, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

²⁸ The Broadband Commission for Digital Development Working Group on Broadband and Gender, (2015), *Cyber Violence Against Women and Girls: A World-Wide Wake-Up Call, A Report by the UN Broadband Commission for Digital Development Working Group on Broadband and Gender*, UNwomen.org 2015., http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/cyber_violence_gender%20report.pdf, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

prava žena, protiv rodno uvjetovanog nasilja prema ženama, te zalaganje za reproduktivna i seksualna prava”²⁹ (facebook.com/fAKTIV, 2017).

Tek nekoliko mjeseci kasnije, 20. svibnja 2017 godine, održan je “Hod za život”³⁰ (facebook.com/fAKTIV, 2017). s ciljem skretanja “pozornosti na poštivanje svakog ljudskog života — od začeca do prirodne smrti. Pravo na život temeljno je ljudsko pravo i preduvjet svakoga drugog ljudskog i građanskog prava”, pisalo je u pozivu “Hoda za život”³¹. (I.Ć., 2017). Konačan cilj Hoda za život je potpuna zabrana abortusa, “a što nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima, smatraju napadom na žene kojima se zabranjuje izbor” (I.Ć., 2017). Hod za život popratile su feministice i feministi s protestnim transparentima.

Ususret Hodu za život, anonimne aktivistice i aktivisti u zagrebačke su fontane bacili crvenu boju i vješalice za rublje te ostavili naljepnice s porukom koje govori: “Nećemo natrag!”. “Poruka je to nepristajanja na pokušaje zabrane pobačaja ususret subotnjem obiteljaškom hodu za život”³², prenio je portal o rodu, spolu i demokraciji Libela (Libela.org, 2017). Aktivistice i aktivisti Libeli su poručili da je “Hod za život zapravo je usmjeren protiv žena. Koliko god se organizatori_ce trudili_e ne spomenuti riječ pobačaj u svom kvaziljudskopravaškom diskursu i baljezganjima o životu, ovdje se radi upravo o tome: pokušaju da se ženama uskrati pravo na legalan, dostupan i siguran pobačaj” napomenuvši i kako u slučaju zabrane abortusa, društvo očekuje izvođenje pobačaja u ilegali, poput onog sa žičanom vješalicom ubačenom u fontanu (Libela.org, 2017).

Zanimljivo je spomenuti i diskriminaciju ženskih prava koja se odvija čak i u Hollywoodu. Naime, u velikom skandalu uzrokovanom hakiranjem elektroničke pošte filmske kuće *Sony*, otkriveno je da su poznate glumice bile plaćene manje nego njihovi muški kolege u istim filmovima. Dobitnica nagrade *Oscar*, Jennifer Lawrence, tako je zaradila sedam posto ukupnog profita filma *American Hustle*, dok su njeni muški kolege glumci Christian Bale i Bradley Cooper svaki zaradili devet

²⁹ fAKTIV (2017), Facebook.com, <https://www.facebook.com/pg/fAKTIV/about/>, Pristupljeno 30. svibnja 2017.

³⁰ fAKTIV (2017), Facebook.com, <https://www.facebook.com/events/1851308755158421>, Pristupljeno 30. svibnja 2017.

³¹ I.Ć. (2017) Hrabre i ponosne feministkinje dokazale su danas da ipak nismo u srednjem vijeku, Index.hr 20. svibnja 2017., <http://www.index.hr/vijesti/clanak/hrabre-i-ponosne-feministkinje-dokazale-su-danas-da-ipak-nismo-u-srednjem-vijeku-/971359.aspx>, Pristupljeno 30. svibnja 2017.

³² Libela (2017) Nećemo natrag: Akcija za pravo žena na pobačaj: crvena boja i vješalice u zagrebačkim fontanama, Libela.org 19. svibnja 2017., <https://libela.org/vijesti/8683-akcija-za-pravo-zena-na-pobacaj-crvena-boja-i-vjesalice-u-zagrebackim-fontanama/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

postoj³³ (Needham, 2014). Mnoge su žene *showbusinessa* pričale o tom problemu, pokazavši kako niti takva snažna industrija nije imuna na seksizam. Ava DuVernay, jedna od rijetkih redateljica u Hollywoodu i prva afroamerička redateljica koja je osvojila nagradu *Zlatni globus* za film *Selma* osudila je novootkrivene informacije o manjim plaćama za holivudske glumice.

Glumica Jennifer Lawrence u svom eseju “Zašto zarađujem manje nego moji kolege glumci?”, objavljenom u newsletteru *Lenny* glumice Lene Dunham, napisala je: “Kad je *Sony* hakiran i kada sam saznala koliko sam manje bila plaćena nego sretnici s kurčevima, nisam se naljutila na *Sony*. Naljutila sam se na sebe. Nisam uspjela kao pregovaračica jer sam prerano odustala. Nisam se htjela boriti oko milijuna dolara koje, iskreno, zbog dvije franšize, niti ne trebam”³⁴ (Lawrence, 2015).

Forbes navodi i druge oblike diskriminacije u Hollywoodu i industriji *showbusinessa*:

- od najuspješnijih sto filmova 2014. godine, samo 28,1 posto likova u njima bilo je žensko, a od toga postotka, samo 21 film imao je glavnu glumicu
- samo 1,9 posto tih filmova imalo je redateljicu
- samo 11,2 posto scenaristicu
- samo 18,9 posto producenticu³⁵ (Berg, 2015).

Forbes također spominje statistiku prema kojoj u SAD-u žene u prosjeku zarađuju 22 posto manje nego muški kolege. Statistika je još poraznija za Afroamerikanke — one zarađuju 36 posto manje od muškaraca, izvorne Amerikanke zarađuju 41 posto manje, a Latino žene čak 44 posto manje (Berg, 2015).

Borkinje i borci za ženska prava te feministice i feministi svakodnevno nastavljaju borbu protiv seksizma i mizoginije, budući da je diskriminacija protiv žena očito i dalje veoma prisutna u raznim društvima te duboko ukorijenjena u kulturu.

³³ Needham, Alex (2014) Sony emails reveal Jennifer Lawrence paid less than male co-stars, TheGuardian.com 13. prosinca 2014., <https://www.theguardian.com/film/2014/dec/12/sony-email-hack-jennifer-lawrence-paid-less-american-hustle>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

³⁴ Lawrence, Jennifer (2015), Why Do I Make Less Than My Male Co-Stars?, LennyLetter.com 14. listopada 2015., <http://www.lennyletter.com/work/a147/jennifer-lawrence-why-do-i-make-less-than-my-male-costars/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

³⁵ Berg, Madeline (2015), Everything You Need To Know About The Hollywood Pay Gap, Forbes.com 12. studenog 2015., <https://www.forbes.com/sites/maddieberg/2015/11/12/everything-you-need-to-know-about-the-hollywood-pay-gap/#26e4ee315cf1>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

2.3. Što je analiza diskursa?

Analiza diskursa nastala je kroz želju za analizom jezika, detaljnijom i sistematičnijom nego što je to moguće kroz druge istraživačke metode kulturalnih studija. “Autori koriste jezik i gramatičke značajke kako bi kreirali značenje, uvjerali ljude da razmišljaju o događajima na određen način, ponekad čak kroz želju za manipulacijom istovremeno prikrivajući komunikacijske namjere” (Machin, Mayr, 2012: 1), a analiza diskursa služi kao metoda istraživanja koja može razotkriti skrivene ideje, ideologiju i agendu koju autor provlači kroz tekst.

Lingvisti su preuzeli način na koji kritička analiza diskursa pristupa jeziku te je prenijeli na “jezik, sliku i ostale modove komunikacije, poput igračaka, spomenika, filmova, zvukova i tako dalje” (Machin i Mayr, 2012: 1). Ovakav način istraživanja naziva se multimodalna analiza. Međutim, za razliku od analize diskursa kojoj je cilj objasniti skrivenu ideologiju, multimodalnoj analizi i drugim lingvističkim metodama cilj je objasniti prirodu jezika.

Začeci analize diskursa nalaze se u kritičkoj lingvistici koja se pojavila ranih 1970-ih. godina u radovima Rogera Fowlera, Roberta Hodgea, Guntera Kressa i Tonyja Trewa i može je se pronaći u njihovoj publikaciji *Language and Control*. (Machin, Mayr, 2012: 2, prema Fowler et al., 1979.) Kritička lingvistika tražila je način da pokaže kako jezik i gramatika mogu biti korišteni kao ideološki instrumenti. Tekstovi mogu biti proučavani kako bi se otkrilo kako kategoriziraju ljude, događaje, mjesta i djela. Analitičari mogu istraživati koje su vrste događaja i osoba smještene u prvi plan, a koji u pozadini ili su potpuno isključeni. Različite vrste izbora mogu utjecati na značenje teksta.” (Machin i Mayr; 2012: 2)

Istovremeno javlja se i kritika kritičke lingvistike i to s obzirom na nedostatak razvitka povezanosti između jezika, moći i ideologije (Machin i Mayr, 2012: 4 prema Fairclough, 1992). Analitičari kritičkog diskursa stoga su nastojali razviti metode i teorije koje bi uspješnije prikazale međusobnu povezanost između teksta i jezika te ideoloških i političkih motiva. (Machin i Mayr, 2012: 4). S obzirom na prirodu istraživanja, kritička analiza diskursa podržava političku i društvenu uključenost analitičara. (Machin i Mayr: 2012: 4, prema Fairclough i Wodak, 1997: 258). Činjenica da se analitičari mogu otvoreno politički suprotstavljati, na primjer, rasističkim ili vjerskim stereotipima i ideologijama, te ih pokušavati razotkriti u medijskim i institucionalnim tekstovima protivi se ideji o

neutralnom ili objektivnom istraživaču. Tu pojava u kritičkoj analizi diskursa drugi lingvisti koji se zalažu za objektivnost vlastitog rada često smatraju negativnom. (Machin i Mayr, 2012: 4).

Analitičari kritičkog diskursa ističu i kako ne postoji jedna, homogena verzija kritičke analize diskursa već u nju ubrojan niz raznih pristupa analizi koji koriste razne lingvističke metode kako bi se istraživao tekst. Osim toga, autori kritičke analize diskursa ističu da je jezik tvorba društva, ali i oblikuje društvo te zbog toga analiza diskursa nema u fokusu sam jezik, već lingvistički karakter uključen u društvene procese i strukture. (Machin i Mayr, 2012: 4). “Kritička analiza diskursa pretpostavlja da je odnos moći diskurzivan” i time se poručuje da se moć može prenositi i vršiti kroz diskurs. (Machin i Mayr, 2012: 4).

Kako bi se otkrili skrivenu ideologiju, kritičkom analizom diskursa analiziraju se razni oblici tekstova poput vijesti, političkih govora, reklama, čak i školskih knjiga. “otkrivajući pritom strategije koje se čine normalnima ili neutralnima na površini, ali zapravo mogu biti ideološke sa željom za oblikovanjem reprezentacije događaja i osoba za posebne ciljeve. Termin “kritički” zato označava ‘denaturalizaciju’ jezika kako bi se otkrile vrste ideja, nedostataka i pretpostavaka koje se uzimaju ‘zdravo za gotovo’ u tekstovima. Time nam je omogućeno otkrivanje interesa moći skrivenih u tekstu” (Machin, Mayr, 2012: 5).

Kroz kasne 1980-e godine te kroz 1990-e godine, autori iz polja lingvistike shvaćaju da se značenje prenosi i vizualnim putem, ne samo jezikom. U komunikaciji reklamne industrije, novinarstvu i drugim komunikacijama, vizualni dio teksta jednako je bitan kao i sam jezik koji se koristi. Autori Kress i van Leeuwen smatrali su kako je potreban set alata koji bi nam omogućio izučavanje izbora vizualnih svojstava baš kako nam je kritička analiza diskursa omogućila da izučavamo leksičke i gramatičke odabire u jeziku (Machin i Mayr, 2012: 6-7).

“Kress i van Leeuwen (1996, 2001) počeli su raditi na raznim konceptima i alatima koji bi analitičarima omogućili da opišu ne samo svojstva i elemente slika, već i kako oni funkcioniraju skupa. (...) Skupina alata koju su kreirali poboljšava našu sposobnost da sistematičnije opišemo ono što vidimo” (Machin, Mayr, 2012: 8). Analiza jezika i vizuala čini multimodalnu kritičku analizu diskursa kojoj je cilj pokazati kako “slike, fotografije, dijagrami i grafike također rade kako bi stvorile značenje” (Machin, Mayr, 2012: 9). Njena zadaća je identificirati i razotkriti izbore autora teksta koristeći dane alate. Bitno je napomenuti da ti tekstovi koriste lingvističke i vizualne strategije koji se čine normalnima ili neutralnima, a mogu biti ideološki te imati cilj oblikovanja

javnog mijenja o nekom događaju ili osobi (Machin, Mayr, 2012: 9). Poput kritičke analize diskursa, i multimodalna kritička analiza diskursa proučava i ostale načine (modove) komunikacije kao sredstvo konstrukcije društva. “Vizualna komunikacija, kao i jezik, istovremeno oblikuje društvo i oblikovana je društvom” (Machin, Mayr, 2012: 10). Stoga je multimodalna kritička analiza diskursa namijenjena proučavanju načina kako vizualna rješenja igraju ulogu u komunikaciji odnosa moći.

Glavni pojam kritičke analize diskursa je sam diskurs, jezik u stvarnom kontekstu njegove upotrebe. “Drugim riječima, diskurs djeluje na razini višoj od gramatike i semantike ‘obuhvaćajući time što se dogodilo kada su te jezične forme iskorištene u različitim društvenim, političkim i kulturalnim arena’ (Machin, Mayr, 2012: 20, prema Simpson i Mayr, 2010: 5). U kritičkoj analizi diskursa, ideje koje su komunicirane kroz tekst nazivaju se diskursima (Machin, Mayr, 2012: 20, prema Van Dijk, 1993; Fairclough, 2000; Wodak, 2001).

Proces analize diskursa odnosi se na promatranje i analizu riječi i gramatike korištene u tekstovima s ciljem otkrivanja skrivenih diskursa i ideologija. Autori Machin i Mayr (2012) koriste sljedeći jednostavan primjer kako bi objasnili skriveni diskurs: “imigranti su prijatnija nacionalnoj kulturi”. Tom se rečenicom pretpostavlja da postoji unificirana nacija te nacionalan identitet i kultura, koju će imigranti potencijalno uništiti, iako to ne mora biti tako u gradovima i zemljama s velikom multikulturalnošću društva, kao što je to u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Osnovni način analize diskursa je upravo leksička analiza što podrazumijeva promatranje riječi koje su odabrane u tekstu, to jest, kakav vokabular autor koristi. Van Dijk (2001) opisuje kritičku analizu diskursa kao “proučavanje ‘implicitnog’ ili ‘indirektnog značenja’ teksta” (Machin, Mayr, 2012: 29). U svrhu takve analize dovoljno je upitati se koja vrsta riječi je korištena i umjesto koje riječi je odabrana te koju konotaciju nosi. Autori Machin i Mayr (2012: 32) objasnili su ovaj pristup na vrlo jednostavnom primjeru:

- Mladež napala lokalne zgrade.
- Mladež napala lokalne adrese.
- Mladež napala lokalne obiteljske domove.

Objasnili su pritom da riječi “zgrade” i “adrese” ne nose emotivno značenje. Međutim, izraz “obiteljski domovi” uz sebe ima određen set asocijacija – to je nešto sveto i osobno, za razliku od prve dvije riječi. Korištenjem izraza “obiteljski domovi” kreira se diskurs koji uz sebe veže identitete, vrijednosti i određene postupke (Machin i Mayr, 2012: 32).

Postupci poput viška leksikalizacije (neumjerenost u slaganju sintagmi, na primjer: muški doktor, ženska medicinska sestra), suzbijanje leksičkog odsustva (suprotno od viška leksikalizacije, kada u tekstu nedostaju dijelovi koje očekujemo), strukturalne opreke (kada se u tekstu osobe ili grupe ljudi mogu označiti raznim pridjevima, poput “dobar” i “zao”), te leksičkih odabira i žanrova komunikacije (ukazivanje na razne razine autoriteta kroz leksičke odabire) samo su neki od alata kojima se autori tekstova služe kako bi u tekstovima prikrili ideje koje žele prenijeti publici.

Kao što je već spomenuto ranije, kritička analiza diskursa može se provoditi i nad tekstovima koji nisu pisane forme, već i vizualne, to jest, kroz nelingvističke odabire i elemente. Međutim, čak i kada tekst ne sadrži vizualna rješenja, autori navode kako se može analizirati i tip fonta te njegova boja, prored i poravnanje teksta. Kritička analiza diskursa vizualnih rješenja provodi se kroz ikonografiju, attribute, dekoraciju i razmještaj elemenata u kadru te kroz naglašenost pojedinačnih značajki u njemu. (Machin i Mayr, 2012: 49-55)

Ikonografija podrazumijeva denotaciju (osnovno značenje riječi) i konotaciju (ono na što nas riječ asocira), kao što je to definirao Roland Barthes (1973, 1977). Osim što slike mogu prikazivati određene ljude, mjesta ili stvari, isto tako konotacijom mogu prenositi apstraktne ideje i koncepte. (Machin i Mayr, 2012: 49-50). Tako, na primjer, fotografije u modnim magazinima mogu konotirati određen životni stil i glamur, a često im nije cilj prenijeti određeno mjesto i vrijeme već imaju simboličnu vrijednost. Osim toga, ista fotografija može se čitati na više načina ovisno o informaciji uz koju je pružana, a na kraju postoji mogućnost i da će je čitatelj prihvatiti na posve različit način nego što je to autor zamislio (Machin i Mayr, 2012: 50-51).

Bitni elementi fotografija su i svi predmeti koji se na njima nalaze – počevši od kose, šminke, odjeće pa do tehnologije i namještaja – svi oni pojedinačno i skupno tvore značenje. Osim toga, dekoracija i razmještaj tih elemenata u kadru čine važan dio fotografije. U to se uključuje i rasvjeta, koja, pogotovo u slučaju studijskih fotografija, može označavati optimizam ili pesimizam, romantičnost, sanjivost i tako dalje (Machin i Mayr, 2012: 52-54).

Machin i Mayr (2012: 54-56) objašnjavaju da fotografiju čini i naglašenost njenih pojedinačnih značajki te pružaju smjernice za analizu koje uključuju:

- moćne kulturalne simbole: određeni elementi mogu nositi kulturalni simbolizam, poput stetoskopa koji simbolizira medicinsku praksu

- veličinu: koji su elementi na fotografiji veći, a koji manji i što to govori o njima
- boje: mogu biti snažne, jako zasićene ili kontrastne, mogu se čini hladne ili tople
- ton: koliko je fotografija svijetla te koliko zbog toga privlači pogled
- fokus: koje su osobe i predmeti u fokusu, a koji su izvan
- stavljanje u prednji plan: čime se želi uspostaviti važnost, predmeti koji ostaju u pozadini gube na bitnosti
- preklapanje: slično je stavljanju u prednji plan, ali preklapanjem se može ukazati na hijerarhiju u nekom poduzeću (Machin i Mayr, 2012: 52-56).

Detaljnijim istraživanjem vršenim pomoću kritičke analize diskursa otkrivaju se mnoge tehnike razotkrivanja skrivenih ideja u tekstovima. Machin i Mayr (2012) u te tehnike uklapaju glagole za citiranje, reprezentaciju ljudi kroz jezik i identitet, prijenosnost radnje i glagolske procese, nominalizaciju i pretpostavljanje, retoriku i metafore korištenje istine i modaliteta te ograđivanje od informacije. Svaki od tih alata mogu se upotrijebiti za analizu lingvističkih materijala, ali i vizualnih te će ih se koristiti u nadolazećoj analizi.

2.4. Zašto analiza fikcije?

U antičkoj Grčkoj, Aristotel je skovao pojam mimeza ili mimikrija kojom je htio objasniti da umjetnost treba održavati vezu sa stvarnim svijetom, koristeći ga kao neprekidnu inspiraciju. Pojam je koristio i Theodor W. Adorno, poznati kritičar frankfurtske škole, objašnjavajući da televizijski sadržaj mora biti odraz svijeta, ali bez nasilja i represije (Schultz, 1990). Međutim, javlja se i filozofija anti-mimeze sa suprotnim stajalištem i slavnim irskim spisateljem Oscarom Wildeom kao pobornikom.

U svom eseju *The Decay of Lying: An Observation*, izdanom 1989. godine u siječanjskom broju magazina o literaturi *The Nineteenth Century*, objavljuje svoju dobro poznatu sintagmu: “Život imitira Umjetnost puno više nego što Umjetnost imitira Život” (Wilde, *The Decay of Lying: An Observation*, 1989.). Taj period u književnosti obilježio je pokret naturalizma, a Wildeovo se opažanje kosilo s naturalističkom filozofijom te objašnjavalo kako svijet oko nas definiramo prema onome što smo naučili iz umjetnosti, prema onome što su nam umjetnici rekli da opažamo.

Definira li umjetnost (u ovom slučaju, holivudska fikcija) stvarnost i život ili stvarnost i život definiraju sadržaj koji će biti prikazan kroz umjetnost?

The Guardian je 2014. godine prenio istraživanje *University of Southern California Annenberg School for Communication and Journalism* koje je analiziralo rasu 3.932 govorećeg lika u najuspješnijim filmovima na američkom box officeu u razdoblju od 2007. do 2014. godine. “Samo 2013. godine otkrili su da je tek malo više od četvrtine tih uloga pripalo glumcima etničkih manjina, unatoč tome što 37 posto populacije SAD-a dolazi iz tih grupa. Zapanjujućih 74 posto ukupnih likova kroz šest godina bili su bijelci. Latino glumci, koji čine 16,3 posto ukupne populacije SAD-a i redovito odlaze u kino – kupujući 25 % svih kino karata – činili su samo 4,9 posto likova.”³⁶ (Child, 2014). Porazni su rezultati i za afroameričke likove.

Istraživanjem se također provjerila vjerojatnost da će žene etničkih manjina biti prikazane stereotipno “seksi”, bilo kroz odjeću koju nose ili kroz izjave drugih likova o njihovoj privlačnosti. “Otkrili su da je 36,1 posto Latina likova prikazano u seksualiziranoj odjeći, za razliku od 32,2

³⁶ Child, Ben (2014) Hollywood fails to represent US ethnic diversity, says study, TheGuardian.com 5. kolovoza 2014., <https://www.theguardian.com/film/2014/aug/05/hollywood-fails-to-represent-ethnic-diversity-study-usc>, pristupljeno 31. svibnja 2017.

posto bjelkinja i 24,6 posto Afroamerikanki. Latino ljudi imaju veće šanse da će biti prikazani gole kože, iako bjelački likovi imaju veće šanse biti proglašeni privlačnima” (Child, 2014.).

Porazni su rezultati i za Afroamerikanke “iza kamere” – u šest godina, koliko je obuhvaćeno istraživanjem, nije bilo nijedne afroameričke redateljice uspješnog filma, a 2008. godine režirale su samo 1,8 posto najuspješnijih filmova.

Britanski producent Stephen Follows proveo je istraživanje i objavio ga na svojoj internetskoj stranici pritom navodeći neke porazne rezultate za žene uključivši činjenicu da je u dvije tisuće najuspješnijih filmova iz proteklih 20 godina samo 23 % članova filmskih ekipa bilo žensko, a tek pet posto filmova imalo je redateljicu³⁷ (Follows, 2014).

Još 1999. Horton, Price i Brown pistil su o prikazu manjina u filmu, medijima i zabavnim industrijama. Spominju kako unatoč razvijenom društvu koje je, barem na prvi pogled, prešlo preko ideologija i rasističkih uvjerenja, etničke manjine imaju uloge kriminalaca i “pijavica ‘bijeloj višoj klasi’ Amerike” (Horton, Price i Brown, 1999). Napominju i kako mediji “postavljaju ton za moral, vrijednosti i imidže naše kulture” (Horton, Price i Brown, 1999).

“U nedavnoj prošlosti, ostvaren je napredak u prikazivanju manjina na televiziji. Jedinstveno mišljenje o utjecajnosti televizije, pogotovo u prihvaćanju uvjerenja kod djece, uzrokovala je val promjena kroz proteklih 5 godina,” navode Horton, Price i Brown (1999), ali unatoč tome postoje prepreke, poput *ratinga* i osoba koje odlučuju o programu, koje treba proći kako bi se došlo do idealnog stanja.

Stanje LGBT likova u filmovima također je porazno. Naime, LGBT likovi u fikciji često su osuđeni na smrt od bolesti, najčešće HIV-a, ili samoubojstvo. Njihove su priče mračne i bez sretnog završetka. The Guardian je 2013. proveo kratko istraživanje putem kojeg su otkrili da, od izlaska filma *Philadelphia* 2014. godine, s Tomom Hanksom u glavnoj ulozi umirućeg *gay* muškarca, 257 filmova nominiranih za nagradu *Oscar* ima heteroseksualne likove, a svega 23 su LGBT. Od toga, čak 56,5 posto umire, za razliku od heteroseksualnih likova koji umiru u svega 16,5 posto slučajeva. Samo je deset LGBT likova imalo sretan završetak – četiri lika u 19 godina³⁸ (Rawson, 2013).

³⁷ Follows, Stephen (2014) What percentage of a film crew is female?, StephenFollows.com 22. srpnja 2014., <https://stephenfollows.com/gender-of-film-crews/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

³⁸ Rawson, James (2013) Why are gay characters at the top of Hollywood's kill list?, TheGuardian.com 11. lipnja 2013., <https://www.theguardian.com/film/filmblog/2013/jun/11/gay-characters-hollywood-films>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Tek je 2017. godine filmski studio *Disney* u svom dugometražnom filmu uključio prvog LGBT lika, u filmu *Ljepotica i zvijer*, ali zato je stanje u televizijskim serijama ohrabrujuće za razliku od filmske industrije. Naime, prema istraživanju američke nevladine organizacije za LGBT prava GLAAD iz 2016. godine, od 895 regularnih likova u televizijskim serijama, čak 4,8 posto (43 lika) pripadali su LGBT zajednici. To je najveća brojka koju je GLAAD pronašao od kada provode ovo istraživanje. U istraživanje bile su uključene i originalne televizijske serije *Amazona*, *Hulua* i *Netflix*a s ukupno 65 LGBT likova, od kojih je 45 stalnih, a dvadeset je likova koji se vraćaju. Reprerentacija biseksualnih ljudi porasla je na trideset posto, deset posto više nego 2015. godine, ali je zato reprerentacija lezbijki pala za 16 posto na svega 17 posto.

Iste godine, 44 posto stalnih likova na primetime emitirajućem programu bile su žene, u porastu za jedan posto u odnosu na godinu prije, ali i dalje u zaostatku s obzirom na to da žene čine 51 posto populacije³⁹ (GLAAD.org, 2016).

Prema navedenim podacima, može se primijetiti kako se diskriminacija iz stvarnog života nastavlja u istom tonu u filmskoj i zabavnoj industriji. Čak i kad je glumica plaćena u milijunima dolara, činjenica je da je muškarac plaćen nekoliko milijuna dolara više od nje. Unatoč tome što je LGBT lik zastupljen u filmu ili seriji, velike su šanse da ga očekuje loš završetak, za razliku od njegovih heteroseksualnih kolega. No je li uopće bitno da se u fikciji pridaje pažnja diskriminaciji i može li fikcija promijeniti stavove publike?

The New York Times prenio je 2015. godine rezultate istraživanja dr. Michelle C. Pautz, izvanredne profesorice političkih znanosti na *University of Dayton* u SAD-u. Tijekom svog istraživanja, objavljenog na stranici Cambridge.org 31. prosinca 2014., ispitala je mišljenja studenata prije i poslije gledanja filmova *Zero Dark Thirty* i *Argo*, zaključivši da “nakon što su pogledali film, 25 posto sudionika promijenilo je svoje mišljenje – većinom u pozitivnom smjeru – o raznim pitanjima o vladi”⁴⁰ (Guida, 2015). Osim što je otkrila da je utjecaj veći na mlađim ljudima, nadodala je kako je teško procijeniti “traje li taj utjecaj godinama, desetljećima ili zauvijek” (Guida, 2015., prema Pautz, Michelle C., 2014).

³⁹ GLAAD (2016) GLAAD - Where We Are on TV Report - 2016, GLAAD.com <https://www.glaad.org/whereweareontv16>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

⁴⁰ Guida, John (2015) How Movies Can Change Our Minds, Op-Talk.blogs.nytimes.com 4. veljače 2015, <https://op-talk.blogs.nytimes.com/2015/02/04/how-movies-can-change-our-minds/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

U istraživanju iz 1996., Ellen Riggle, Alan Ellis i Anne Crawford tražili su ispitanike da popune upitnik o stavovima prema homoseksualcima prije i poslije gledanja dokumentarnog filma o životu i smrti istaknutog *gay* političara, *The Times of Harvey Milk*, te zaključili kako je film imao bitan i pozitivan efekt na stavove unatoč tome što su “mnoga istraživanja pokazala da je većina Amerikanaca odgojena tako da imaju negativne stereotipove prema *gay* muškarcima i lezbijkama. (Riggle, Ellis i Crawford, 1996, prema Herek, 1984).

U nastavku ovoga rada, koristeći tehniku analize diskursa, analizirat će se scene televizijske serije *Empire* kojima je tema seksizam i homofobija. Provjerit će se kako ta diskriminacija utječe na likove protiv kojih je usmjerena te na njihove odnose s drugim likovima. Analiza će se vršiti na lingvističkim i vizualnim temeljima kako bi se provjerilo u kojem se svjetlu prikazuje likove i što se time želi postići.

Empire je američka televizijska serija s elementima drame i mjuzikla. Kreirali su je Lee Daniels i Danny Strong, a emitira se televizijskom kanalu *FOX* od 7. siječnja 2015. godine. Do sada su emitirane tri sezone, a potvrđena je i četvrta. *Empire* je “drama o obiteljskoj dinastiji smještenoj u glamuroznom i ponekad opasnom svijetu hip-hop glazbe. Radnja se vrti oko obitelji Lyon i njihove kompanije, *Empire Entertainment*. Osnivatelj, Lucious Lyon (glumi ga Terrence Howard), je kralj hip-hopa, ali njegova kompanija i carstvo pod stalnom su prijetnjom njegove obitelji, uključujući njegovu bivšu ženu, Cookie Lyon (Taraji P. Henson); njegove sinove, Jamal (Jussie Smollett), Hakeem (Bryshere ‘Yazz’ Gray) i Andre (Trai Byers); te promjenljive i kompetitivne glazbene industrije.” (Fox.com, 2017.) Lucious otkriva da boluje od amiotrofične lateralne skleroze (ALS, Lou Gehrigova bolest) te mora odlučiti tko će naslijediti vodstvo nad kompanijom nakon njegove smrti. Serija *Empire* dobitnica je *Golden Globe* nagrade u kategoriji Najbolje dramske televizijske serije, a Taraji P. Henson osvojila je *Golden Globe* nagradu za Najbolju žensku izvedbu u dramskoj televizijskoj seriji.

Za analizu ove serije bitna su dva lika: Jamal Lyon, mladi *gay* pjevač, žrtva homofobije vlastitog oca, i njegova majka, Cookie Lyon, snažna poslovna žena i jedna od dvije osobe koja stoji iza *Empire Entertainment*. Odslužila je 17-godišnju zatvorsku kaznu zbog prodaje *cracka*, preuzevši na sebe i Luciousovu krivicu kako bi on mogao nastaviti karijeru te omogućiti dobar život njihovoj djeci.

3. Analiza diskursa: homofobija u televizijskoj seriji ‘Empire’

Jamal Lyon jedan je od glavnih likova televizijske serije “Empire”, sin Cookie i Luciousa Lyona te brat Hakeemu i Andreu Lyonu. Jamal je 26-godišnji glazbenik diskografske kuće Empire Entertainment, u vlasništvu njegovog oca. Prvi ga put upoznajemo u prvoj epizodi prve sezone, pod nazivom “Pilot” (termin “pilot epizoda” koristi se kao naziv za prvu epizodu neke televizijske serije koja se koristi kako bi se serija prodala televizijskoj kući i nastavila sa snimanjem). Tad se i susrećemo s njegovim problemima koji će se protezati kroz ostatak serije.

Kao mladi *gay* Afroamerikanac, Jamal se bori s homofobijom vlastitog oca, ali i afroameričke zajednice, kao i ostatka društva. S obzirom na okolnosti, Jamal nije siguran želi li se javno deklarirati kao *gay* muškarac i profesionalno baviti glazbom. Izdavanje albuma nešto je na čemu njegov otac, a kasnije i majka, inzistiraju. Međutim, ne iz istih razloga. Dok Lucious u tome vidi zaradu, Cookie to želi radi Jamalovog neopisivog talenta za glazbu. Osim što Lucious osobno ima problema s Jamalovom seksualnom orijentacijom, u njoj vidi i problem koji može naškoditi prodaji glazbe. Ta homofobija s kojom se Jamal susreće detaljno je opisana u nekoliko segmenata kroz prvu epizodu prve sezone te za njegov lik definira borbu koja će ga pratiti kroz nadolazeće epizode.

U desetoj minuti prve epizode otkrivamo da je Jamal *gay* kada je prikazan kako leži na kauču u svojoj dnevnoj sobi, a u kuhinji njegov partner sprema ručak. To je scena u kojoj upoznajemo njihov zajednički život koji se ne razlikuje od života heteroseksualnih parova. Žive u modernom, *hipsterskom* stanu velikog, otvorenog prostora – dizajna trenutnog popularnog među ljudima. Ovime nam se pokušava ukazati na normalnost, uobičajenost, čak i *dosadi* LGBT života. U ovome slučaju, *gay* muškarci u vezi vode potpuno normalne živote kao i svi drugi ljudi, u njihovoj vezi ništa nije čudno. Tom prikazanom normalnošću autori pokušavaju osvijestiti ljude koji nisu upoznati s ovim dijelom *gay* života, pokazavši da nema razloga zašto bi njihovu vezu smatrali neprirodnom ili neuobičajenom.

Jamal i Michael, njegov partner, vode razgovor o budućnosti kompanije. Jamal ističe kako ga njegov otac Lucious nikada ne bi izabrao da vodi kompaniju zbog toga što je *gay*, a u “previše je homofobije u crnačkoj zajednici”. Michael ističe kako nikoga za to više nije briga, čak i igrački američkog nogometa “izlaze iz ormara”. Igrači američkog nogometa poznate su i slavljene ličnosti u SAD-u. Uz bejzbol i košarku, američki nogomet je jedan od najpopularnijih sportova u SAD-u

kojeg prate milijuni, pretežno, muškaraca. Uzimajući njih za primjer, Michael zapravo ističe kako čak i “pravi muškarci” koji se bave “pravim muškim sportom” mogu otvoreno u 2015. godini reći kako su *gay*.

Ova scena završava njihovim poljupcem. Kroz cijelu se scenu vizualnim i lingvističkim djelom ističe kako je homoseksualnost normalna, a izmjena nježnosti na kraju to potvrđuje te odbacuje stereotip *gay* muškaraca koji orgijaju i često mijenjaju partnere.

U tome trenutku Jamal u ulazu u zgradu zvoni njegova majka Cookie koja se upravo vratila iz zatvora, odsluživši 17-godišnju kaznu zbog *dilanja* droge. Retrospekcijom nas se odvodi u zatvorsku čekaonicu gdje su Lucious te Jamal, tada još kao malo dijete. Znamo da se radi o retrospekciji jer koristi vrlo uobičajen način prikaza retrospekcije u holivudskoj fikciji – nezasićene boje, mekani obrisi i nježan sjaj na rubovima likova. Sličan se efekt koristi i u prikazivanju snova i maštanja, ali uz dodan efekt magle. Lucious se grubo obraća Jamal govoreći mu: “Idi i reci mami da je volim. I ne vraćaj se ovdje uplakan”. Takav modalitet zove se deontološki i njime se pokušava “utjecati na ljude i događaje. (...) Ovim načinom izražava se veći utjecaj (...). Deontološki modalitet je o tome kako tjeramo i poučavamo druge” (Machin i Mayr, 2012: 187). Dakle, Lucious pokazuje Jamal da ima autoritet nad njime te mu izdaje direktne zapovjedi koje mora poslušati.

Slijedi razgovor Jamala i Cookie. Razgovor kreće neutralno kada ju on upita kada se vraća kući. Govori mu: “Rekla sam ti da me ne pitaš to. Gdje ti je otac?. Naime, glagol “reći” (eng. “tell”), prema Machin i Mayr (2012) spada u neutralne strukturirajuće glagole kojima se izriče tvrdnja bez da joj se pridaju dodatna značenja. Međutim, autori ističu kako se “često u jeziku govornici koji su reprezentirani koristeći samo te glagole mogu pričinuti odmaknuti i manje personalizirani” (Machin i Mayr, 2012: 59). Ovakvim se govorom, osim fizički, budući da ih dijeli neprobojno staklo, Cookie i emocionalno odmiče od Jamala, znajući da ih očekuje dugogodišnja razdvojenost.

Međutim, nakon što ga je pitala kako mu je u školi, na što joj se požalio da ga prijatelji gnjave, ona mu se obraća s više emocija. Nekoliko puta mu govori: “Uz tebe sam.” (eng. “I got you”), koristeći kolokvijalni govor. “Ti si drugačiji. U redu? To je nešto što samo mama zna (...)”, Cookie se obraća Jamal, govoreći o sebi u trećem licu, nazivajući se mamom. “Niti u jednom jeziku ne postoji neutralan način za reprezentirati osobu” (Machin i Mayr, 2012: 77), ističu autori te napominju kako riječi koje izražavaju identitet mogu imati psihološku, društvenu te političku svrhu. U ovome

slučaju, riječ “mama” ima psihološku i društvenu svrhu te ugodnu, blisku konotaciju. Mama je osoba koja štiti svoje dijete, a Cookie će štiti Jamala jer zna da je drukčiji.

Serijski nas vraća u sadašnjost, u trenutak kad Cookie ulazi u stan i grli se sa Jamalom te primjećuje nered. Jamalu govori: “Za jednu kraljicu (eng. queen) si neuredan”, koristeći pogrđni naziv koji homofobni ljudi imaju za *gay* muškarca (iako se unutar LGBT zajednice koristi bez uvredljive konotacije), ali i stereotip o uvijek urednim *gay* muškarcima. Međutim, znajući da Cookie prihvaća Jamala i LGBT zajednicu, te poznavajući nju kao odvažnu, glasnu i vrckavu osobu, može se zaključiti da to koristi isključivo u šali. Naime, ona se osjeća toliko ugodno u ulozi majke *gay* sina da se s njime može šaliti koristeći pogrđne nazive i stereotipe. Isto se očituje kasnije kroz scenu kada Cookie upoznaje Michaela, obraćajući mu se u ženskom rodu i nazivajući ga Meksikankom jer je latinoameričkog podrijetla. Međutim, Michael to sve doživljava bez uvrede i s osmijehom na licu.

U dvadesetj minuti serije nastavlja se priča o homofobiji s kojom se Jamal mora nositi unutar obitelji. Na sastanku je sa svojim ocem Luciousom u njegovom uredu u sjedištu Empire Entertainmenta. Lucious mu govori kako je njegova seksualna orijentacija izbor kojeg može promijeniti. Ističe kako to govori kako bi mu pomogao. Koristeći glagol “govoriti”, neutralni strukturirajući glagol, kojim pokušava izraziti činjenicu, bez personaliziranja. Istovremeno se i ograđuje od te tvrdnje, spominjući kako “ima ljudi” kojima će smetati što je Jamal *gay*. Ograđivanje od izjave događa se kada “govornik izbjegava izravnost ili obavezu prema nečemu (...). Ograđivanje se može koristiti kako bismo se udaljili od onoga što kažemo” (Machin i Mayr, 2012: 192), a osim toga, ograđivanjem možemo izbjeći neželjene odgovore (Machin i Mayr, 2012).

Nakon što je Jamal upitao Luciousa zašto ga ne pokuša bolje upoznati, Lucious mu se ponovo obraća kroz deontološki model, to jest, koristeći imperativne, naredbene oblike glagola poput: “Izdaj novi album.” ili “Ne razgovaraj tako sa mnom!”. Time se pokušava nametnuti kao autoritet u dijalogu.

To nas dovodi do još jedne retrospekcije – kada je, pretpostavlja se, Luciousova homofobija prvi put bila izražena prema Jamalalu. Ova retrospekcija jedan je od najvažnijih trenutaka u seriji koji objašnjava odnos između oca i malog djeteta, odnos koji se nije promijenio niti dvadesetak godina kasnije. Jamal je malo dijete, ulazi u dnevnu prostoriju noseći majčine cipele s potpeticom te maramu zamotanu oko glave. Lucious ga naziva “malom kujom”, uzima u ruke te iznosi van iz kuće. U sljedećoj retrospekciji saznajemo da ga je iznio van u dvorište te ga bacio u kantu za otpad

koju je zatim zatvorio. Cookie za njim izlazi iz kuće, uplakana vadi Jamala van iz kante te viče na Luciousa i pokušava ga udariti. Akt bacanja vlastitog djeteta u kantu za otpad metafora je kojom se želi pokazati da Lucious Jamala smatra smećem jer je napravio nešto što se, stereotipno, očekuje od *gay* muškarca. Metafora je jedna od alata koja se koristi kako bi se u tekstovima prikrile poruke, ali ona ne ovisi jednostavno “samo o jeziku ili o vizualnoj komunikaciji, već o samoj misli i utjelovljenju ljudskog iskustva” (Machin i Mayr, 2012: 165). Ona je “sredstvo putem kojeg razumijemo jedan koncept prema uvjetima drugog” koncepta (Machin i Mayr, 2012: 167). Iako metaforu smatramo lingvističkim alatom koji pripada u beletristici, činjenica je da ju koristimo svakodnevno i u svim vrstama interakcije (Machin i Mayr, 2012).

Što se jezičnog djela tiče, Lucious ponovno komunicira sa Jamalom koristeći imperatve (“Dolazi ovdje!”) i uspostavljaajući autoritet nad njime, a osim toga, koristi uvrede i psovke (“... mala kuja?!”). Jamal ga naziva taticom i moli ga za oprost čim se postavlja u podređen položaj, prihvaća Luciousov autoritet. Bitno je istaknuti da ga Lucious oslovljava pogrđnim nazivom za žensku osobu u čemu se očituje teza da homofobija i seksizam proizlaze iz mizoginije.

Trideseta minuta epizode dovodi nas u manji klub u kojem Jamal pjeva pjesmu “Dovoljno dobar” (eng. “Good Enough”). Prostor je malen i mračan, metafora je za mali prostor, mali krug ljudi među kojima se Jamal osjeća dovoljno ugodno i sigurno da može pjevati o svojim osobnim problemima. Pjesma je posvećena njegovom ocu i puna je metafora poput: “Dao sam ti cijeloga sebe, ali ti to i dalje nije dovoljno da budeš sretan.” i “Ti me i dalje tjeraš da skačem kroz kolutove.”, kao da je Jamal životinja trenirana za nastup u cirkusu koja zna da ne mora poslušati zapovijedi, ali iz straha prema autoritetu ih i dalje sluša. Jamal ponovno moli Luciousa, ovaj put da ga pogleda i vidi da može biti vrijedan njegove ljubavi. Nakon druge strofe, Jamal pokazuje odrješitost kroz svoje stihove. “Pokušao sam ti pokazati da sam snažan. // Zašto se uopće trudim? // Jer ovo je i dalje stara prokleta pjesma. // Ti sebe i dalje nazivaš ocem.” Za vrijeme pjevanja te strofe, Jamal ustaje od klavira i stoji uspravno, ponosno. Uviđa da ga njegov otac neće prihvatiti i pita se zašto se uopće i trudi oko njega. Odlučno završava pjesmu i zarađuje ovacije od publike u kojoj su njegova majka, partner i najbolja prijateljica.

Kasnije u seriji Jamal pomaže svom bratu Hakeemu te za njega sklada pjesmu. Nakon što su je izveli Luciousu, Hakeem mu govori da mu je Jamal pomogao i da njemu idu zasluge. Jamal svjedoči razgovoru izvan prostorije za snimanje u studiju, a Lucious ga gleda izdaleka, s visoka.

Time ponovno odražava svoj autoritet i neprihvatanje Jamala kao osobe. To potvrđuje i inzistiranjem da su sve zasluge isključivo Hakeemove.

Nakon toga, Jamal u razgovoru s Cookie odlučuje snimiti album i javno se deklarirati kao gay muškarac iako ranije nije htio. Nedugo zatim, Cookie i Lucious vode razgovor o Jamalovom budućem albumu. Lucious joj sa sigurnošću obećaje da što god napravila s Jamalom, on nikada neće biti zvijezda jer on to nema u sebi. Ovdje koristi odnosni glagolski proces, jedan od šest procesa za dekodiranje tekstova koje autori navode, uz: materijalne, mentalne, procese ponašanja, verbalne i egzistencijalne. (Machin i Mayr, 2012: 2015, prema Halliday, 1994). Odnosnim procesom dekodira se odnosna veza, a ti procesi “omogućuju nam da prezentiramo kao ‘činjenice’ ono što se može klasificirati kao ‘mišljenje’” (Machin i Mayr, 2012: 110), a to je upravo ono što Lucious radi. Zatim ju je pitao srami li se Jamala te je bio iznenađen kada je Cookie rekla da ga se ne srami te da želi od njega napraviti zvijezdu. Na kraju razgovora, na pitanje zašto to radi, Cookie mu odgovara: “Želim ti pokazati da peder može voditi ovu kompaniju.” Pogrdni naziv za gay muškarca, “peder”, Cookie ovdje ne koristi kako bi uvrijedila gay muškarce već kako bi bila što oštrija prema Luciousu. Želi ga suočiti s najružnijom verzijom istine jer ne želi podržavati njegovu homofobiju, pogotovo jer ga plaši mogućnost da će njegovu kompaniju voditi gay muškarac, a koji je ujedno i njegov sin. Koristeći glagol “može” (eng. “can”), Cookie koristi dinamički modalitet koji je “povezan uz vjerojatnost i sposobnost, ali nije podložan kao ostala dva modaliteta [epistemološki i deontološki]” (Machin i Mayr, 2012: 187). Tim se modalitetom ne izražava osuda i ne pokušava se utjecati, ali se ukazuje na vjerojatnost događaja ili pak na nečiju sposobnost da nešto obavi (Machin i Mayr, 2012).

4. Analiza diskursa: seksizam u televizijskoj seriji 'Empire'

Loretha "Cookie" Lyon jedna je od glavnih likova televizijske serije *Empire* te bivša žena Luciousa Lyona i majka njihova tri sina: Andrea, Jamala i Hakeema. Upoznajemo je u prvoj epizodi prve sezone nakon što izlazi iz zatvora. Saznajemo da je odslužila 17-godišnju kaznu zbog prodaje droge, preuzevši na sebe Luciousov dio krivnje kako bi on mogao nastaviti sa svojom glazbenom karijerom te izgraditi ono što danas poznajemo kao *Empire Entertainment*, uz njenih 400 tisuća dolara kao polog. Nakon izlaska iz zatvora, dolazi u svijet koji se jako promijenio. Međutim, odlučno dolazi po svoj dio kompanije i ne odustaje dok ga ne dobije. Istovremeno jako štiti svoju obitelj od vanjskog svijeta, ali i unutarnjih problema. Veoma je istaknut njezin blizak odnos sa sinom Jamalom s kojim Lucious nema dobar odnos budući da je Jamal gay.

Cookie je istovremeno stereotip Afroamerikanke: glasna, odrješita, vrckava i neispravnog govora, ali je i snažna, sposobna i pametna žena kojoj nitko ne staje na put, a svoje znanje s ulice dobro koristi u poslovnom svijetu. Nakon borbe s Luciousom i izvršnim odborom *Empire Entertainment*, bavi se menadžmentom umjetnika u diskografskoj kući *Empire Entertainment*.

U prvoj epizodi prve sezone svjedočimo prvom ponovnom susretu Cookie i Luciousa nakon njenog izlaska iz zatvora. Cookie ulazi u njegov ured iako ju njegova tajnica pokušava spriječiti te je ganuta promatrajući što su sve Lucious i kompanija postigli za vrijeme njenog izbjivanja. Suznih očiju gleda razne nagrade te fotografiju Luciousa i njegove trenutne djevojke Anike. Njen susret s Luciousom emotivan je na romantični način isključivo na početku kada joj on govori da je još uvijek prelijepa. Ubrzo ističe kako nije samo ona patila, iako je ona ta koja je bila osuđena na trideset godina u zatvoru, a ona mu odvrća kako ju je ionako zaboravio čim se razveo od nje. Možemo zaključiti da se Lucious implicitno pokušao obraniti jer je Cookie ta koja je patila u zatvoru, a on je živio život multimilijunaša. Međutim, Cookie nije zainteresirana za izlike, došla je u kompaniju po ono što joj pripada.

Zatim Cookie kreće sa svojim zahtjevima. Ističe kako je investirala svojih 400 tisuća dolara u kompaniju zbog kojih je odslužila 17 godina u zatvoru. Lucious inzistira da joj ne može dati polovicu svoje kompanije, na što ona burno reagira. Suznih očiju i povišenog tona inzistira da je ona započela taj posao te postavlja svoje zahtjeve. Za razliku od osobnog slučaja kojeg je glumica Jennifer Lawrence spomenula u svom eseju o nejednakim plaćama među spolovima u Hollywoodu,

Cookie ne odustaje nakon prvog neuspjeha. Inzistira na visokoj plaći i visokoj poziciji, znajući da ima pravo na njih. Razgovara s Luciousom u imperativu: “Prestani se igrati sa mnom.” i “Smisli nešto, ti si šef.”, dakle uspostavlja autoritet nad njime koristeći deontološke modalitete baš kao što Lucious radi s Jamalom (Machin i Mayr, 2012).

Ono što Cookie čini zanimljivom jest to što je zasigurno snažna žena, ali nije feministica iako nosi neka obilježja. Naime, ne dozvoljava Luciousu da ju podčini sebi komplimentima. Kada ju oslovi sa Cookie, što se može prevesti i kao kolačić, ona njemu uzvraća s “dušo”. Osim toga, bori se za svoja prava. Unatoč tome, spremna je napasti i poniziti drugu ženu ako joj stane na put. Cookie radi za svoju dobrobit i dobrobit svoje obitelji i kompanije, ali ne za dobrobit cijele ženske populacije. Pri prvom susretu s Luciousovom novom djevojkom, pokušava je poniziti obraćajući joj se sa: “Mmmm, mačkice!”

Što se vizualnog jezika tiče, Cookie je obučena moderno, ali poslovno. Nosi hlače, košulju i sako te šešir, za razliku od odjeće koju inače nosi tijekom serije, a koja je više provokativna. Nalaze se u uredu koji predstavlja stvaran ured poslovnog čovjeka u *showbusinessu* i djeluje jako realistično.

Cookie nastavlja žestoko i u sljedećoj velikoj sceni. Prekida veliki sastanak odbora Empire Entertainment, pojavljujući se na njemu odjevena u usku šarenu haljinu i veliku krznenu bundu, pred svima govoreći da joj se Lucious mora zahvaliti na prilici. Vernonu, Luciousovom poslovnom partneru, obraća se vulgarno čime zarađuje zgrožene poglede odbora.

Lucious, Vernon i Cookie razgovor nastavljaju u Luciousovom uredu. Ništa se nije promijenilo u njenu korist od prošlog razgovora s Luciousom, pa Cookie nastavlja s borbom za svoj dio kompanije, inzistirajući i preuzimanje menadžmenta nad njenim sinom Jamalom. Prijeti Luciousu da će razotkriti da je kompanija započeta novcima od prodaje droge, na što joj Vernon govori da zašuti.

Ona mu prijeti: “Reci mi još jednom da zašutim, kujo”. Ovdje koristi pogrdni naziv za ženu u obraćanju prema muškarcu kako bi pokazala da je jedna od opasnih igrača ove igre te da je došla po ono što je njeno. Kada joj se Lucious obrati sa “dušo”, zabranjuje mu da je zove tako, ali za samu sebe smije reći da je “kuja”: “Zajebavaš se s krivom kujom, Lucious.” Machin i Mayr (2012: 26-29) opisali su slučaj uz bara kojeg su proživjeli, a uključivao je grupu žena koje su, u pokušaju

pronalska muškarca, pokušavale sebe pričiniti zastrašujućima, izazovnim i divljima. Međutim, Cookie motiv nije u pronalasku muškarca, već u jednakopravnom odnosu s njima.

Ponovno, u komunikaciji s muškarcima Cookie je primorana koristiti deontološke glagolske modalitete, to jest, uspostaviti svoj autoritet nad njima. Ne dozvoljava im da ju nazivaju “dušom” ili “kujom”, ali zato ona sebe smije nazvati “kujom” ili pak drugog muškarca nazvati “kujom”. Cookie okreće jezik u svoju korist. Pokazuje da se zna ponašati u svijetu kojeg vode muškarci i ne vjeruje da je njena ženstvenost, koja se očituje kroz modne odabire, treba spriječiti u tome.

Cookie očito voli i slavi svoju ženstvenu stranu što iskazuje kroz odjeću koju nosi. To su često uske i kratke haljine, cipele s visokim potpeticama i bluze dubokog dekoltea. Ne vjeruje da je njena ženstvenost treba spriječiti u muškom svijetu niti da mora odustati od nje samo kako bi se mogla nositi s muškarcima. Ona može oboje – uživati u svojem tijelu i uživati u plodovima svojeg rada.

Njena priča usko je povezana s Jamalovom, budući da se već kroz prvu sezonu serije očituje njihova bliskost. Naime, cijeli razgovor u Luciousovom uredu vodio je do njenog preuzimanja menadžmenta nad Jamalom kao umjetnikom, a sljedeća scena je upravo Jamalov nastup u klubu prilikom koje se prisjeća zlostavljanja koje je trpio od svog oca samo zato što je *gay*. Dakle, može se vidjeti povezanost seksizma i homofobije. Cookie razumije kako je odrastati i živjeti u seksističkom društvu, a zbog toga razumije i Jamalove svakodnevne borbe i bori se za njega ne samo kao majka, već kao snažna žena koja ne dozvoljava društvu da je definira. Dapače, Cookie je toliko stalo da bude uključena u budući rad kompanije i svog sina Jamala da kasnije u epizodi potpisuje ugovor koji jamči da neće otkriti da su njeni novci započeli kompaniju.

Cookie ne prihvaća ideju poslovne žene koja je prikazana u časopisima *Cosmopolitan* i *Marie Claire* koje su analizirali Machin i Mayr (2012), a koja uključuje strogost i jednostavnost u oblačenju, a i ponašanju. Cookie se oblači stilom koji ne bismo nužno asocijali sa stilom oblačenja u multimilijunskoj kompaniji, govori “uličnim” govorom asocijalnim s afroameričkom zajednicom te vrlo otvoreno provocira i vrijeđa osobe na čijim licima može pročitati da imaju loše mišljenje o njoj. Ona je lik koji razmišlja izvan svih okvira i kao takva pokazuje da je od ključne važnosti za rad kompanije.

Iako se zna nositi s problemima i ne dopušta ljudima da je smetu, Cookie se također suočava s problemima, kako industrije u kojoj radi, tako i u svakodnevnom životu. Naime, često je diskreditiraju jer je žena, a muškarci ju nazivaju “kujom” zato što se za njih ne ponaša kao “prava žena”. U jednoj od epizoda treće sezone, tijekom hakiranja mobitela i računala *Empire Entertainment* zaposlenika, na internetu su objavljene njene gole fotografije. Prvi puta su prikazane pred cijelom kompanijom, uključujući i Cookie. Iako je u početku šokirana, pokazuje kako nema mjesta za sram: “Kojeg vruga svi gledate? Živahne su.”, govoreći o vlastitim grudima.

5. Zaključak

Ljudska prava minimum su dostojanstva koje je obećano svakome prilikom rođenja, a svjedočiti njihovom kršenju zbog raznih uvjerenja, ideologija i nedostatka empatije uvijek je porazno. Vjerujem kako postoji mogućnost mirnog suživota svih ljudi dokle god se poštuje tuđa osobna sloboda. Masovni mediji mogu igrati veliku ulogu u tome ali pitanje je te na kojoj strani povijesti odabiru biti i hoće li biti na onoj koja je podupirala pozitivnu promjenu.

Upravo ta ogromna javna platforma koju imaju masovni mediji, uključujući i industriju *showbusinessa*, savršeno je mjesto za edukaciju ljudi, zalaganje za obespravljenе i javnu raspravu o društvenim problemima. Debata o iskrenosti povoda koji se nalaze u pozadini svake medijske priče o diskriminiranim potpuno je legitimna – kada Google u svojoj reklami⁴¹ za novi proizvod uključi obitelj s dva *gay* oca, to može biti isključivo *PR* prilika ili šansa za zaradu kod još jedne demografske skupine, ali isto tako moguće je da kao kompanija vjeruju da je njihov velik doseg iskoristiv za društveni napredak.

Cilj ovog rada bio je diskurzivnom analizom istražiti kakve poruke televizijska serija ‘*Empire*’ odašilje kada su u pitanju homofobija i seksizam. Osim toga, cilj je bio vidjeti može li se kroz taj diskurs utjecati na stavove društva i olakšati život ženama i LGBT osobama, odnosno omogućiti im život bez predrasuda. Diskurzivnom analizom scena koje definiraju seksizam i homofobiju u seriji ‘*Empire*’ te borbu likova protiv tih oblika diskriminacije, uočio sam želju autora da prikaže žrtve diskriminacije, u ovom slučaju LGBT grupu i žene, kao jednakopravne ostalim likovima, najčešće heteroseksualnim muškarcima. Jedan od autora serije, Lee Daniels, osobno je *gay* i borio se s homofobijom vlastitog oca te je prenio dio svoje priče u lik Jamala, a također je odrastao okružen snažnim ženama koje su inspirirale lik Cookie. Budući da je bio žrtva okolnosti u vlastitom životu, odlučio je iskoristiti televizijsku platformu kako bi pričao o tim problemima i potencijalno ih umanjio barem malom broju ljudi. No može li se ovaj slučaj generalizirati na cijeli Hollywood? Vjerojatno ne. Kao što smo mogli vidjeti iz svega priloženog, Hollywood se i dalje bori sa seksizmom, ali i homofobijom i to ne samo u fikciji, već i u stvarnosti. Za razliku od ‘*Empirea*’, svaka druga televizijska serija ne služi potencijalnom uspostavljanju dijaloga između različitih grupa unutar društva. Slično je i s filmovima, gdje su LGBT likovi i dalje nedovoljno zastupljeni, ali i sa ženama koje najčešće očekuju sporedne uloge i manje plaće iako čine polovinu svjetske

⁴¹ Carpool | Google Home now supports multiple users, <https://youtu.be/RZNqSy-zFXo>, Pristupljeno 20. lipnja 2017.

populacije te imaju ista temeljna prava kao i muškarci. Društveno stanje još je lošije kada se uključi i faktor rase ili porijekla.

Međutim, unatoč tome što prikaz marginaliziranih i diskriminiranih likova u holivudskoj fikciji nije dobar koliko bi se moglo očekivati u ovo doba, ne možemo zanemariti činjenicu da ona ipak može potaknuti dijalog i prihvaćanje. Kao što smo mogli vidjeti u istraživanju Hortona, Pricea i Browna iz 1999., dr. Michelle C. Pautz iz 2015. te GLAAD-a iz 2016., mediji ipak imaju moć utjecati na mišljenje ljudi o raznim problemima, pa tako i o društvenima. Osim toga, mediji očito imaju i moć odabrati koju će grupu reprezentirati i na koji način, bilo to u vijestima ili pak u fikciji. Prikazivanjem tih marginaliziranih skupina ljudi u pozitivnom svjetlu, jednakima svim drugim ljudima, može se malim koracima doći do veće inkluzivnosti u društvu. Zasigurno je potrebno da ta promjena dolazi iz više smjerova i na više razina, kako iz fiktivnog medijskog sadržaja, tako i iz obiteljskog odgoja, edukacije te pravne uređenosti države u kojoj se živi. Istraživanjima je dakle dokazano da u određenoj mjeri, pozitivan, ali i negativan prikaz grupe ljudi ili pojedinca u medijskom sadržaju može utjecati na mišljenje ljudi

Učeći kroz greške koje su ljudi činili u prošlosti, preostaje nam osobno napraviti odabir o vlastitim uvjerenjima te razmisliti možemo li se i mi priključiti javnom diskursu o društvenim problemima, u ovom slučaju o homofobiji i seksizmu. Jesu li nam velike kompanije ili slavne osobe, holivudski filmovi i serije u tom slučaju saveznici, ne bi trebalo činiti veliku razliku. U borbi za ljudska prava svi možemo biti na istoj strani, onoj koja ih slavi.

6. Literatura

• Publikacije:

Machin, David i Mayr, Andrea: How To Do Critical Discourse Analysis: A Multimodal Introduction, 2012. London: SAGE Publications

CDC, NCIPC (2013) Web-based Injury Statistics Query and Reporting System (WISQARS), CDC.gov 1. kolovoza 2013., www.cdc.gov/ncipc/wisqars, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

CDC. (2016). Sexual Identity, Sex of Sexual Contacts, and Health-Risk Behaviors Among Students in Grades 9-12: Youth Risk Behavior Surveillance. Atlanta, GA: U.S. Department of Health and Human Services.

Fred R. Shapiro (American Speech, Vol. 60, No. 1 [Spring 1985]): Historical Notes on the Vocabulary of the Women's Movement, pp. 3-16.

Caroline Bird (Vital Speeches of the Day, November 15 1968): "On Being Born Female", pp. 88-91.

United Nations press release of a meeting of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) (2003), UN-org 2003., <http://www.un.org/press/en/2003/WOM1373.doc.htm>, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

Jane, Emma A. (2017), Feminist Digilante Reposes to Slut-Shaming on Facebook, SagePub Journals, <http://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/2056305117705996>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

The Broadband Commission for Digital Development Working Group on Broadband and Gender, (2015), Cyber Violence Against Women and Girls: A World-Wide Wake-Up Call, A Report by the UN Broadband Comission for Digital Development Working Group on Broadband and Gender,

UNwomen.org 2015., http://www.unwomen.org/~media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/cyber_violence_gender%20report.pdf, Pristupljeno 29. svibnja 2017,

Fairclough N. i Wodak, R. (1997) 'Critical discourse analysis' u T. van Dijk (ed.), *Discourse as Social Interaction*. London: Sage, pp. 258-85

Fairclough, N. (2012) *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press

Van Dijk, T. (1991) *Racism and the Press*. London: Routledge

Van Dijk, T. (2001) 'Parliamentary debates' u R. Wodak i T.A. van Dijk (eds), *Racism at the Top. Parliamentary Discourses on Ethnic Issues in Six European States*. Klagenfurt, Austrija: Drava Verlag, pp 45-78

Wodak, R. (2001) 'The discourse-historical approach' u R. Wodak i M. Meyer (eds), *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage, pp 87-122.

Fairclough, N. (2000) *New Labour, New Language*, London: Routledge

Karla L. Schultz (1990) *Mimesis on the move: Theodor W. Adorno's concept of imitation*, Peter Lang AG

Horton, Yurii, Price, Raagen, i Brown, Eric (1999) *Portrayal of Minorities in the Film, Media and Entertainment Industries, Poverty & Prejudice: Media and Race*

Herek, G. M. (1984), *Attitudes toward lesbians and gay men: A meta-analytic study*, *Journal of Homosexuality*, 10, 39-51

ILGA-Europe (2017), *Croatia*, ILGA-europe.org 2017., <http://ilga-europe.org/sites/default/files/2017/croatia.pdf>, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

Peter N. Stearns (Narrator). *A Brief History of the World Course No. 8080 [Audio CD]*. The Teaching Company.

Echols, Alice (1989). *Daring to Be Bad: Radical Feminism in America, 1967–1975*. Minneapolis: University of Minnesota Press

GLAAD (2016) GLAAD - Where We Are on TV Report - 2016, GLAAD.com <https://www.glaad.org/whereweareontv16>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Barthes, Roland (1973) *The Pleasure of the Text*, Francuska: Éditions du Seuil

Barthes, Roland (1977) *Image-Music-Text*, Fontana Press

• **Internetske stranice:**

Babić, Tihomir (2016) Biti peder u svakom smislu (osim karakterno) No. 34: Peder i feminizam, CroL.hr 7. studenog 2016, <http://www.crol.hr/index.php/zivot/8291-bitipeder-u-svakom-smislu-osim-karakterno-no-34-peder-i-feminizam>, Pristupljeno 2. lipnja 2017.

OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/homophobia>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Zagreb-Pride.net (2017) Terminologija, <http://www.zagreb-pride.net/hr/terminologija/>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

BBC.co.uk, Indonesian men caned for gay sex in Aceh, BBC.co.uk 23. svibnja 2017., <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-39996224>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Bearak, Max i Cameron, Darla (2016) Here are the 10 countries where homosexuality may be punished by death, WahingtonPost.com 16. lipnja 2016., <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/06/13/here-are-the-10-countries-where-homosexuality-may-be-punished-by-death-2/>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Oppenheim, Maya (2017) Chechen leader Ramzan Kadyrov claims no gay people exist in region just fake Chechens, independent.co.uk 7. svibnja 2017., <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ramzan-kadyrov-chechen-leader-no-gay-people-just-fake-chechens-a7722246.html>,
Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Alvarez, Litzette i Pérez-Peña, Richard (2016), Orlando Gunman Attacks Gay Nightclub, Leaving 50 Dead, NewYorkTimes.com, 12. lipnja 2016., https://www.nytimes.com/2016/06/13/us/orlando-nightclub-shooting.html?_r=0, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

TheTrevorProject.org (2017) About <http://www.thetrevorproject.org/section/about>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Harvey, Declan (2014) Higher suicide risk for young gay and lesbian people BBC.co.uk 13. siječnja 2014., <http://www.bbc.co.uk/newsbeat/article/25711600/higher-suicide-risk-for-young-gay-and-lesbian-people>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Milashina, Elena (2017) How ambitious known LGBT activist in Chechnya awakened terrible ancient custom, NovayaGazeta.ru 1. travnja 2017., <https://www.novayagazeta.ru/articles/2017/04/01/71983-ubiystvo-chesti>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Milashina, Elena i Gordienko, Irina (2017) Massacre of Chechen gays (18+), NovayaGazeta.ru 4. travnja 2017., <https://www.novayagazeta.ru/articles/2017/04/04/72027-raspravy-nad-chechenskimi-geyami-publikuem-svidetelstva>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Amnesty International UK (2017) CHECHNYA: STOP ABDUCTING AND KILLING GAY MEN, Amnesty.org.uk 2017., <https://www.amnesty.org.uk/actions/stop-abducting-and-killing-gay-men-chechnya>, Pristupljeno 25. svibnja 2017.

Ž. L. (2017) Čečenija optužena za genocid nad homoseksualcima, Index.hr 17. svibnja 2017., <http://www.index.hr/vijesti/clanak/cecenija-optuzena-za-genocid-nad-homoseksualcima/970809.aspx>, pristupljeno 25. svibnja 2017.

Vasilyeva, Nataliya (2017) "They Have Long Arms and They Can Find Me": Anti-Gay Purge by Local Authorities in Russia's Chechen Republic, HRW.org 26. svibnja 2017., <https://www.hrw.org/report/2017/05/26/they-have-long-arms-and-they-can-find-me/anti-gay-purge-local-authorities-russias>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

de Koff, Derek (2017) Russian newspaper reports 26 gay men have been murdered in Chechnya's antigay purge, Queerty.com 25. svibnja 2017., <https://www.queerty.com/russian-newspaper-reports-26-gay-men-murdered-chechnyas-antigay-purge-20170525>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

CrimeRussia.com (2017) Sweeping purge against gays in Chechnya: People killed, CrimeRussia.com 1. travnja 2017., <https://en.crimerrussia.com/gromkie-dela/sweeping-purge-against-gays-in-chechnya-people-killed/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

Danas.hr (2017) POTRESNA ISPOVIJEST: KAKO JE BITI GAY U DALMACIJI: 'Napali su me najmanje 20 puta, tukli me i prijetili klanjem, ali policiju nije briga', Net.hr 17. svibnja 2017., <http://net.hr/danas/hrvatska/bitigej-udalmaciji-napali-su-me-najmanje-20-puta-tukli-me-i-prijetili-klanjem-ali-policiju-nije-briga/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

Jutarnji list (2017) BORBA ZA PRAVA: 'ŽELIMO BITI RODITELJI, A NE DAJU NAM DA POSVOJIMO DIJETE': Josip je diplomirani inženjer brodogradnje, Marko je diplomirao na Filozofskom. Tuže državu, Jutarnji.hr 11. svibnja 2017., <http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zelimo-bitiroditelji-a-ne-daju-nam-da-posvojimo-dijete-josip-je-diplomirani-inzenjer-brodogradnje-marko-je-diplomirao-na-filozofskom-tuze-drzavu/6038014/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

CroL/N1 (2017) Napad na LGBT party u Zagrebu: spavaš li mirno Hrvatska, spavaš li mirno Plenkoviću?, CroL.hr 12. veljače 2017., <http://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/8452-napad-na-lgbt-party-u-zagrebu-spavas-li-mirno-hrvatska-spavas-li-mirno-plenkovicu>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

Vlada Republike Hrvatske (2017) Priopćenje za javnost: Vlada Republike Hrvatske najoštrije osuđuje jutrošnji incident u zagrebačkom noćnom klubu u Trnju, Vlada.gov.hr 12. veljače 2017., <https://vlada.gov.hr/vijesti/priopcenje-za-javnost-20145/20145>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

I. To. (2017) Dugina mapa Europe: Hrvatska i dalje u slobodnom padu, CroL.hr 17. svibnja 2017., <http://www.crol.hr/index.php/politika-aktivizam/8616-dugina-mapa-europe-hrvatska-i-dalje-u-slobodnom-padu>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

Waxman, Olivia B. (2015) 21 Other Countries Where Same-Sex Marriage Is Legal Nationwide, Time.com 26. lipnja 2015., <http://time.com/3937766/us-supreme-court-countries-same-sex-gay-marriage-legal/>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

Human Rights Campaign (2011) Repeal of “Don’t Ask, Don’t Tell”, HRC.org 2011., <http://www.hrc.org/resources/the-repeal-of-dont-ask-dont-tell>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/sexism>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/misogyny>, Pristupljeno 26. svibnja 2017.

Rubenstein, Andrea (2007) Feminism Friday: The origins of the word “sexism”, FinallyFeminism101.wordpress.com 19. listopada 2007., <https://finallyfeminism101.wordpress.com/2007/10/19/feminism-friday-the-origins-of-the-word-sexism/>, Pristupljeno 28. svibnja 2017.

OxfordDictionaries.com, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/feminism>, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

fAKTIV (2017), Facebook.com, <https://www.facebook.com/pg/fAKTIV/about/>, Pristupljeno 30. svibnja 2017.

fAKTIV (2017), Facebook.com, <https://www.facebook.com/events/1851308755158421>, Pristupljeno 30. svibnja 2017.

Royal Society for Public Health (2017) Instagram ranked worst for young people's mental health, RSPH.org 19. svibnja 2017., <https://www.rsph.org.uk/about-us/news/instagram-ranked-worst-for-young-people-s-mental-health.html>, Pristupljeno 29. svibnja 2017.

I.Ć. (2017) Hrabre i ponosne feministkinje dokazale su danas da ipak nismo u srednjem vijeku, Index.hr 20. svibnja 2017., <http://www.index.hr/vijesti/clanak/hrabre-i-ponosne-feministkinje-dokazale-su-danas-da-ipak-nismo-u-srednjem-vijeku-/971359.aspx>, Pristupljeno 30. svibnja 2017.

Libela (2017) Nećemo natrag: Akcija za pravo žena na pobačaj: crvena boja i vješalice u zagrebačkim fontanama, Libela.org 19. svibnja 2017., <https://libela.org/vijesti/8683-akcija-za-pravo-zena-na-pobacaj-crvena-boja-i-vjesalice-u-zagrebackim-fontanama/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Follows, Stephen (2014) What percentage of a film crew is female?, StephenFollows.com 22. srpnja 2014., <https://stephenfollows.com/gender-of-film-crews/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Guida, John (2015) How Movies Can Change Our Minds, Op-Talk.blogs.nytimes.com 4. veljače 2015., <https://op-talk.blogs.nytimes.com/2015/02/04/how-movies-can-change-our-minds/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Child, Ben (2014) Hollywood fails to represent US ethnic diversity, says study, TheGuardian.com 5. kolovoza 2014., <https://www.theguardian.com/film/2014/aug/05/hollywood-fails-to-represent-ethnic-diversity-study-usc>, pristupljeno 31. svibnja 2017.

Rawson, James (2013) Why are gay characters at the top of Hollywood's kill list?, TheGuardian.com 11. lipnja 2013., <https://www.theguardian.com/film/filmblog/2013/jun/11/gay-characters-hollywood-films>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Needham, Alex (2014) Sony emails reveal Jennifer Lawrence paid less than male co-stars, TheGuardian.com 13. prosinca 2014., <https://www.theguardian.com/film/2014/dec/12/sony-email-hack-jennifer-lawrence-paid-less-american-hustle>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Lawrence, Jennifer (2015), Why Do I Make Less Than My Male Co-Stars?, LennyLetter.com 14. listopada 2015., <http://www.lennyletter.com/work/a147/jennifer-lawrence-why-do-i-make-less-than-my-male-costars/>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

Berg, Madeline (2015), Everything You Need To Know About The Hollywood Pay Gap, Forbes.com 12. studenog 2015., <https://www.forbes.com/sites/maddieberg/2015/11/12/everything-you-need-to-know-about-the-hollywood-pay-gap/#26e4ee315cf1>, Pristupljeno 31. svibnja 2017.

7. Prilozi

- transkript ključnih scena Jamala Lyona i Cookie Lyon u prvoj epizodi prve sezone televizijske serije 'Empire'

8. Sažetak i ključne riječi

In the year of 2017 people are still struggling with different kinds of discrimination. This thesis focuses on two types of discrimination – sexism and homophobia – which derive from misogyny (the ingrained hatred of women). Both focus on the prejudice against groups of people often perceived as feminine and therefore weak and not worthy of the same rights as straight men. A critical discourse analysis is used to detect how sexism and homophobia are portrayed in Hollywood fiction, specifically in the television series ‘Empire’ (2015) by FOX.

Through critical discourse analysis, it has been found that the authors of the aforementioned television series use their media to portray women and gay men in good light in an attempt to raise awareness and compassion as well as represent those groups of people as equal.

Key words: misogyny, homophobia, sexism, critical discourse analysis, Empire